

T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARINDA TÜRK
DÜNYASI TUTUM VE DEĞER ÇALIŞMASI**

Yasin ATA KUL
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Osman YILMAZ

Burdur, 2024

T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARINDA TÜRK
DÜNYASI TUTUM VE DEĞER ÇALIŞMASI**

Yasin ATAKUL
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Osman YILMAZ

Burdur, 2024

**MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY
FORMU**

MAKÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 11.07.2024 tarih ve 385/5 sayılı kararı gereğince oluşturulan jüri tarafından 30.07.2024 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Yasin ATAUL'un "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarında Türk Dünyası Tutum ve Değer Çalışması" konulu tez çalışması Sosyal Bilimler ve Türkçe Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE (TEZ DANIŞMANI): Prof. Dr. Osman YILMAZ

ÜYE: Doç. Dr. Feride ERSOY

ÜYE: Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BİLDİRİM

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu taahhüt edip, tezimin kaynak göstermek koşuluyla, aşağıda belirttiğim şekilde fotokopi ile çoğaltılmasına izin veriyorum.

[x] Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[] Tezim/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

[] Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Yasin ATAKUL

Tarih

İmza

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Osman YILMAZ'a ve Tez İzleme Komitesi'ndeki kıymetli hocalarım Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA'ya ve Doç. Dr. Feride ERSOY'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisansa teşvik eden ve tez yazma sürecinde beni destekleyen Arş. Gör. Onur YAYLA hocama çok teşekkür ediyorum.

Teşekkürlerin az kalacağı, beni her daim destekleyen, fikirlerimin arkasında duran annem Gülcan ATAKUL ve babam Yüksel ATAKUL'a, değerli yol arkadaşım Kübra ŞENGÜN'e teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca benden desteğini esirgemeyen arkadaşım Hidayet ZÜNBER'e teşekkür ediyorum.

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarında Türk Dünyası Tutum ve Değer Çalışması
(Yüksek Lisans Tezi)

Yasin ATAUL

ÖZ

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyasına yönelik olarak tutumlarının ve değerlerinin belirlenmesidir. Çalışma kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyası hakkındaki tutumlarının belirlenmesi ile gerekli eksiklerin saptanmasıdır. Gelecek dönemler için tespit edilen eksiklerin sebeplerinin belirlenmesi ile öğretmen adaylarına verilecek eğitimde ve öğretmen adaylarının Türk dünyası düşüncesine yönelik tutumlarının geliştirilmesinde bu çalışmanın pusula görevi göreceği ve bu sebepten literatüre ve Türk dünyası eğitim sürecine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma kapsamında kullanışlılık ve ulaşılabilirlik açısından çalışmanın evreni olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarını temsilen, örnekleme Akdeniz Üniversitesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesin de sosyal bilgiler öğretmenliği okuyan 1-2-3-4. sınıf öğrencilerinden 205 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu çalışma 2022-2023 eğitim ve öğretim döneminde öğrenim gören sosyal bilgiler eğitimi öğrencilerini kapsamaktadır. Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi kapsamında yer alan tarama deseni kullanılmıştır. Verilerin toplanması için “cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, kitap okuma sıklığı ve yaşanan yerin statüsü” olarak belirlenen demografik değişkenler ile birlikte Akın vd. (2017) tarafından geliştirilen “Türk Dünyası Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde veri toplama aracı sosyal bilgiler öğretmen adaylarına Google Forms aracılığı ile çevrimiçi olarak uygulanmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk Dünyası Tutum ölçeğine verdiği cevaplar doğrultusunda ölçek geneli ve alt boyutlarında bireylerin yaşadıkları yer açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Farkındalık, Tutum, Türk Dünyası.

Sayfa Adedi: 75

Danışman: Prof. Dr. Osman YILMAZ

**A Study on Turkish World Attitudes and Values among Prospective Social
Studies Teachers
(Master's Thesis)**

Yasin ATAUL

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the attitudes and awareness of prospective social studies teachers towards the Turkic world. The scope of the study includes determining the attitudes of prospective social studies teachers about the Turkish world and identifying the existing deficiencies. It is thought that this study will serve as a compass in the education of pre-service teachers and in the development of pre-service teachers' attitudes towards the Turkish world motion by determining the reasons for the deficiencies identified for the future periods, and for this reason, it is thought that it will contribute to the literature and the Turkish world education process. Within the scope of the research, regarding usefulness and accessibility, 205 students were chosen from the 1-2-3-4th grade students studying social studies teaching at Akdeniz University and Burdur Mehmet Akif Ersoy University, representing the social studies education students, which is the universe of the study. The sample consisted of 205 students who are social studies education students studying in the 2022-2023 education and training period. In this study, survey was used which is one of the quantitative research methods. In order to collect the data, the "Turkish World Attitude Scale" developed by Akin et al. (2017) was used along with the demographic variables such as "gender, age, class level, frequency of reading books and the status of the place of residence". During the data collection process, the scales were applied to pre-service social studies teachers online via Google Forms. In line with the responses of pre-service social studies teachers to the Turkish World Attitude Scale, it was concluded that there was no significant difference in the overall and sub-dimensions of the scale in terms of the place of residence of the individuals.

Keywords: Attitude, Awareness, Turkic World.

Page Number: 75

Supervisor: Prof. Dr. Osman YILMAZ

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	vii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Problem Cümlesi	6
1.2.1. Alt Problemler.	7
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	7
1.4. Sayıtlılar	8
1.5. Sınırlılıklar	8
1.6. Tanımlar	8
BÖLÜM II	9
KURAMSAL ÇERÇEVE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1. Türk Dünyası Kavramı	9
2.2. Türk Devletleri	14
2.2.1. Bağımsız Türk Cumhuriyetleri	16
2.3. Türk Dünyası Birliği	21
2.3.1. Türk Birliği.	23
2.3.2. Türk Birliği Çerçevesinde Faaliyet Gösteren Kurum ve Kuruluşlar	24
2.3.3. Türk Dünyası 2040 Vizyonu.	25
2.3.4. Türk Üniversiteler Birliği ve 2040 Vizyonunda Eğitim.	26
2.4. İlgili Araştırmalar	27
BÖLÜM III	33
YÖNTEM	33
3.1. Araştırma Modeli	33
3.2. Çalışma Grubu	33
3.3. Veri Toplama Araçları	34

3.4. Verilerin Toplanması	35
3.5. Verilerin Analizi	36
BÖLÜM IV	38
BULGULAR	38
4.1. Araştırmanın Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	38
4.2. Araştırmanın İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	38
4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	40
4.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	42
4.5. Araştırmanın Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	44
4.6. Araştırmanın Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	45
BÖLÜM V	48
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	48
5.1. Sonuç ve Tartışma	48
5.2. Öneriler	51
KAYNAKÇA	52
EKLER	59
Ek 1	60
Ek 2	61
Ek 3	62

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablolar</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Çalışma Grubuna Dair Demografik Bilgiler Tablosu.....	34
Tablo 2. Türk Dünyası Tutum Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	36
Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Türk Dünyası Tutum Ölçeği Genel Aritmetik Ortalama Puanı.....	38
Tablo 4. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	38
Tablo 5. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	39
Tablo 6. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	39
Tablo 7. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	39
Tablo 8. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Yaş Grupları Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	40
Tablo 9. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Yaş Grupları Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları	40
Tablo 10. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Yaş Grupları Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	41
Tablo 11. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Yaş Grupları Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	41
Tablo 12.. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	42
Tablo 13. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	42
Tablo 14. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	43
Tablo 15. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları	43
Tablo 16. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Kitap Okuma Sıklığı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	44

Tablo 17. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Kitap Okuma Sıklığı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	44
Tablo 18. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Kitap Okuma Sıklığı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	44
Tablo 19. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Kitap Okuma Sıklığı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	45
Tablo 20. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	45
Tablo 21. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	46
Tablo 22. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları ...	46
Tablo 23. Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları.....	47

BÖLÜM I

GİRİŞ

Sosyal bilgiler en basit tanımıyla insanlığın geçmişi, bugünü ve geleceği arasında bağlantı kurulması adına ortaya çıkmış birden fazla disiplini bünyesinde barındıran, belirli sosyal konularda ve beşeri bilimlere ait kavramların multidisipliner entegrasyonu olan çok kapsamlı bir bilim dalıdır. Sosyal bilgiler eğitiminde temel amaç bilinçli, kültürel olarak donanımlı, bireysel ve toplumsal sorunları tanımlayıp, analiz etme ve karar verme süreçlerinde rol alan, etkili vatandaş yetiştirmektir. Toplumu oluşturan bireylerin toplum içerisinde yabancılaşmaması ve topluma uyum sağlaması adına son derece önemli bir disiplindir (Öztürk, 2005). Zaman içerisinde toplumlar çeşitli sebepler ile birbirlerinden kopmuş ve farklı coğrafyalarda yaşamak durumunda kalmışlardır (Güzel, 2013). Sosyal bilgiler öğretmen adayları için kültür ve tarihin bilinmesi ve bilinçli bir şekilde kendi toplumsal düşünce yapısına sahip olması son derece önemli bir durumdur. Her toplum genç nesillerine kendi kültürünü tanıtır, var olan kültürünü geliştirmeye ve topluma uyum sağlamalarına çalışır.

Alanda yapılan bazı çalışmalarda, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumun başarıyı etkilediği görülmüştür (Tay ve Akyürek-Tay, 2006; Kumandaş ve Kutlu, 2011; Yılmaz ve Şeker, 2011). Çünkü tutum gibi duyuşsal değişkenlerin sadece öğrenmeyi değil öğrenmenin içselleştirilmesi ve kalıcılığının sağlanması açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır (Gömleksiz ve Kan, 2012). Bu bağlamda duyuşsal alan içerisinde yer alan tutumların derse olan ilgi ve başarıda etkili olduğunu düşünmek yanlış olmaz.

Tutumlar insanların çevrelerine uyum sağlamalarında yol gösterici ve uyumlarını kolaylaştırıcı bir rol oynar (Tufan ve Güdek, 2008). Tutumlar ayrıca davranışları yönlendirme gücüne sahiptir ve bu konuda genel bir kabul vardır. Tutumlar "yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu tüm obje ve durumlara karşı bireyin davranışlarını yönlendiren veya dinamik bir etkileme gücüne sahip duygusal ve zihinsel hazırlık durumu" olarak tanımlanmaktadır (Tavşancıl, vd., 2010). Plotnik

(2009) de benzer şekilde kişinin davranış sergileme eğiliminde tutumların temel faktörlerden olduğunu belirtmiştir.

Türk milleti bilinen tarihi ile yaklaşık dört bin yıllık olup ve insanlığın bilinen ilk kıtaları olan Asya, Avrupa ve Afrika bölgelerinde hakimiyet kurmuş bir millettir. Bugünkü bilinen hali ile Türkler binlerce yıl konargöçer olarak yaşamışlardır. Türkler boylar halinde yaşadığı için genel olarak bütün bir millet olarak nitelendirilemez. Türklerin boylar halinde yaşaması ve sürekli göç etmesinden kaynaklı olarak birçok toplumu en başta askeri daha sonra siyasi ve kültürel olarak etkilemiş ve doğal olarak etkileşime girdikleri toplumlardan da çeşitli vasıtalar ile çeşitli yönlerden etkilenmişlerdir. Türkler zaman içerisinde kendi içlerinde dahi büyük farklılıklar göstermekte olup, bazı boylar yerleşik hayata geçerken bazı boyların göçebe oldukları görülmektedir. Tüm Türk boyları ve devletleri için söylenebilecek tek gerçeklik belki de tarih sahnesine çıkıldığı andan itibaren var olan “Türk cihan hakimiyeti” düşüncesidir. Kurulmuş ve tarihe mal olmuş Türk devletleri ve halen varlığını sürdüren Türkiye Cumhuriyeti devleti için de bu durum bir gerçektir. Türkler tarihin bazı zamanlarında hakimiyet düşüncesi ile kendi içlerinde bile savaşmışlardır. Bu kendi aralarındaki savaş Oğuz-Kıpçak mücadelelerini anlatan Dede Korkut gibi destanlara dahi konu olmuştur.

Bugün bilinen Türk Dünyasının şekillenmesinde pek çok milletin etkisi olduğu gibi Türklerin de bu milletler üzerinde etkisi olmuştur. Türk milletinin Asya bölgesinden çıkmasından sonra özellikle 14. ve 15. Yüzyıllarda Timur, Osmanlı gibi devletlerin büyük özverisi ile Asya, Ön Asya, Anadolu, Akdeniz Havzasının doğusu ve Balkanlarda söz sahibi olmuş ve bölge milletlerinin yaklaşık 400 sene hakimiyet altına almışlardır. 19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı’nın zayıflanmasının da etkisi ile 1.Dünya Savaşı sonrasında sadece Anadolu yarımadasında bağımsız Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulmuştur. 1990’ların sonuna gelinceye dek Türkler; Rusya, Çin, İran, Irak gibi ülkelerin içinde kendilerine yaşam ve nüfuz alanı bulmuşlardır (Andican, 1996).

Türk toplumunun organize bir şekilde Ural Dağları’ndan Çin Sarı Denizi’ne kadar hakimiyet kurması durumu MÖ 2000 civarlarında gerçekleşmiştir (Ögel, 1991). Türk kavmi zaman içerisinde çok fazla hareketlilik göstererek göç etmiştir. Avrupa, Çin,

Hindistan, Orta Doğu ve Anadolu Türklerin göç ettiği çeşitli bölgelerdir (Heyet, 1996). Yetişgin (2007) çalışmasında Türk kimliği üzerine tarih, coğrafya ve sosyo-kültürel ortamın etkisini incelemiş ve Türk toplumunu temelde konargöçer ve yerleşik hayata geçmiş Türkler olarak ayırmıştır.

Türk dünyası bağımlı, bağımsız ve özerk olmak üzere çok geniş bir coğrafyaya yayılmış bulunmaktadır. Sosyal bilgiler gibi Türk tarihi ve kültürünün önemli bir yer edindiği bir derste, bu dersi vermeye aday olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin Türk dünyasının tanınması ve bilinçli bir şekilde farkındalığın oluşturulması son derece önemlidir. Türk dünyası içinde bulunan coğrafyanın ekonomik, kültürel, sosyal vb. durumlarının toplumun mühendisleri olan öğretmenler tarafından öğrenilmesi gerekliliktir. Türk toplumu Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan olmak üzere yedi bağımsız devlet; Başkurdistan, Dağıstan, Gagavuz, Kabarday-Balkar, Karakalpak, Nahçıvan, Saha, Tuva, Doğu Türkistan olmak üzere 10 özerk cumhuriyet ve Altay, Hakas ve Karaçay-Çerkes olmak üzere 3 muhtar bölgeye yayılmış bir şekilde bulunmaktadır (Kösoğlu, 1998). Bunların haricinde dünyanın çeşitli bölgelerinde Türkler kültürel ve sosyal olarak yaşantılarını sürdürmektedir. İran'ın kuzeyi yani bugünkü Güney Azerbaycan bölgesi ve Suriye bölgesi Türklerin başka devletler altında yaşadığı çeşitli bölgelerden bazılarıdır. Türk nüfusu yüzyıllar içinde Balkanlar, Rusya ve Avrupa'nın en kuzey noktalarına kadar kendisine yaşam alanı bulmuş ve kültürel olarak pek çok toplumu etkilemiş ve etkilenmiştir (Yıldırım, 2015). Türk toplumunun yayıldığı coğrafya incelendiğinde son derece önemli bir jeopolitik bir konuma ve çeşitli yeraltı ve yerüstü zenginliklere sahip olduğu gözlemlenmektedir.

1.1. Problem Durumu

Adriyatik Denizi ile Çin Sarı Denizi arasında varlığını sürdürmekte olan Türk milleti, milliyetçilik fikriyatını 1789 Fransız İhtilali ile değil kültürel ve sosyal bir anlayış olarak tüm tarihi boyunca benimsemiş bir millettir. Türkiye Cumhuriyeti de milliyetçilik fikrinin temelleri üzerinde hayat bulup, yaşamaya devam etmektedir. Türklerin kurmuş olduğu pek çok devletten birisi olan Osmanlı gerek kazanmış

olduğu güç gerekse de devlet ömrü olarak diğer Türk devletlerinden ayrılmış ve bir cihan devleti haline gelmiştir.

Osmanlı devletinin gerileme ve yıkılış sürecinde çeşitli görüşlere sahip fikir insanlarının ortaya atmış olduğu görüşlerden birisi de Turancılık fikriyatıdır. Devletin farklı coğrafyalarından insanlarında benimsemiş olduğu milliyetçilik fikri tüm Türkleri devlet yapısı, dil birliği, iş birliği gibi sosyal, kültürel, ekonomik vb. bir devleti devlet haline getiren öğeler açısından tek bayrak altında toplama düşüncesidir. Turancılık fikrinin önderlerinden olan İsmail Gaspiralı ise “Dilde, Fikirde, İşte Birlik” sözü ile Turancılık fikrini en yalın hali ile özetlemiştir (Toker, 2004).

19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nin yıkılış sürecinde padişah tarafından ortaya atılmış olan Osmanlıcılık fikri daha sonra kendini Osmanlı-İslamcılığına yöneltmiş ve kurtuluşu hanedanlık çevresinde toplanmak olarak görmüştür. 1789 Fransız İhtilali’nin de etkisiyle milliyetçilik fikri, çok uluslu devletleri etkilemiş ve bu fikirlerin toplumda karşılığı olmadığı anlaşılmıştır. Osmanlı devletinin son sürecinde ortaya çıkmış olan İttihat Terakki’de Osmanlı’nın kurtuluşunu Osmanlıcılık veya İslamcılık yerine Turancılık fikrinde bulmuştur.

İttihat ve Terakki yılları içinde toplumun ve ordunun içerisinde karşılık bulmuş ve Osmanlı meclisinde kendisine yer edinmiştir. İttihat ve Terakki’nin elindeki güç zamanla o kadar artmıştır ki 31 Mart olayları sonrası Osmanlı Devleti padişahı 2.Abdülhamid’i tahttan indirerek kendi yönetimlerini ilan etmişlerdir. İttihat ve Terakki’nin tarih sahnesine yansımış pek çok mensubu ülkenin kurtuluşu için Turancılık fikriyatının benimsenmesi taraftarı olmuştur. Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi’nin etkileri ile 20.yüzyıl devletleri kıyasıya bir sömürgecilik yarışına girmiş ve bu olaylar silsilesi çok geçmeden bir dünya savaşına dönüşmüştür. Mevcut durum içerisinde çok geniş topraklara sahip olmasına rağmen 2.Viyana kuşatması sonrası çok zor bir süreç yaşayan ve dünya savaşının ganimeti olarak gözüken Osmanlı savaş dışında kalamamış ve İtilaf devletleri tarafında savaşa girmiştir (Ors,2013).

1.Dünya savaşında Osmanlı pek çok cephede saldırı ve savunma savaşları vermiştir.
1.Dünya savaşında Osmanlı’nın savaştığı cephelerden birisi de Kafkasya cephesidir. Dönemin Harbiye Nazırı Enver Paşa “Sarıkamış Harekatı” ile hem Bakü petrolüne

ulaşmayı hem de Turan coğrafyası ile birleşmeyi amaçlamıştır. 1.Dünya savaşından itilaf devletleri yenik ayrılmış ve Osmanlı devletinin toprakları pek çok sömürgeci devlet tarafından paylaşılmıştır. İttihat ve Terakkinin yöneticilerinden Enver Paşa ise 1.Dünya savaşı sonrası Turan coğrafyasında tertiplemiş olduğu “Basmacı Harekatı” ile Turancılık fikriyatını sürdürmeye çalışmış ancak 4 Ağustos 1922’de şehit olmuştur.

1.Dünya savaşı sonrası Türk milleti Mustafa Kemal ve arkadaşlarının bağımsızlık mücadelesine katılarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna vesile olmuşlardır. Eski bir İttihat ve Terakki mensubu olan Mustafa Kemal’de Ziya Gökalp’in fikirlerini benimsemiş ve Turancılık düşüncesine son derece önem vermiştir. 1926 yılında 1.Bakü Kongresi’nde alınan bir karar ile tüm Türk halkları için ortak bir alfabenin kullanılması kararı alınmıştır. Mustafa Kemal Türk kültürü ve tarihine verdiği önemi kurmuş olduğu kurumlar ve hayata geçirmiş olduğu fikirler ve tarihi kayıtlara geçen sözleri ile göstermiştir (Semiz, 2014).

Türk dünyası ile iletişimin kopmaması adına en önemli hususlardan birisi şüphesiz ki dil birliği idi, bunun için ise ilk adım 1.Bakü Kongresi’nde atılmıştı. Türk Dünyası’nı oluşturan devletler o süreçte SSCB’nin ağır baskısı ve boyunduruğu altındaydı. Sovyetler Kiril alfabesine geçiş sürecinde Latin harflerinin kullanımını bir basamak olarak görüyordu. SSCB’nin başına gelen Stalin ise Türk dil birliğini ve Turancılık fikrini tamamen ezmek adına hakimiyeti altında bulundurduğu Türk Devletlerinde Kiril alfabesi bunun kullanımını zorunlu hale getirmiş ve Türk Devletlerinin iletişimini koparmak istemişlerdir. Sovyetler o süreçte sadece Türkiye Cumhuriyeti ve Turan coğrafyası arasındaki bağı değil tüm Türk devletleri arasındaki bağı koparma çabasıdadır (Oral, 2004).

Sovyetler altında birleşmiş olan her Türk devleti için alfabe harfler değiştirilmiş ve böylece herhangi bir uğraş olmaksızın Türk halkları birbirlerinin yazısını okuyamaz, dilini konuşamaz hale getirilmiştir. 1991 yılında SSCB’nin dağılmasından sonra Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazanmış ve zaman içerisinde bir kısmı Latin alfabesine geçiş yapmıştır (Demirci, 2011). Türk halkları çeşitli sebeplerle uzun bir süre birbirlerinden dil, kültür, ekonomik vb. pek çok açıdan kopartılmıştır (Aka,

2019). Bu süreç çerçevesinde sosyal bilgiler dersi öğretmen adaylarının Türk Dünyasına Tutumunun araştırılması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

Gelişmiş toplumlar bugünün ve yarınların ihtiyaçlarının ne olduğunu bilerek ve neler olabileceğini hesaplayarak refah düzeylerini yükseltmek, yaşam standartlarını arttırmak, gelecekteki olası problemlere bugünden ışık tutup, önceden önlem almak isterler. Eğitimin kalitesinin artması ve öğrencilerin eğitim seviyesinin yükselmesi, toplumun özellikle yarınları için pek çok açıdan gelişmesine katkı sağlayıp, gelecek için bugünden sağlam temeller atmak isteyen, nitelikli, eğitilmiş insanın gücüne inanan toplumların olmazsa olmazıdır. Türkiye ve Türk dünyası arasındaki ilişkilerin seyrinde eğitimin, bu konuda bilinçlenmiş nitelikli devlet yöneticilerin rolünün önemli olduğunu düşünülmektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan kişiler, ülkemizin ileride yapacakları faaliyetlerle Türk devletleri arasında köprü olabilirler (Akkuş & Akkuş, 2020). Bunun için aldıkları eğitimde Türk dünyasına dair yeterli algı ve bilgi düzeyine sahip olmaları gerekmektedir (Batmaz, 2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının birçoğu bu dersin öğretmeni, milli unsurların aktaranı olmak ve hayata yeni başlayan öğrencilerine toplumun değerlerini başta öğrencilerine sonra çevresine devretmek, değerlerin her kuşakta yaşamasını sağlamak için bu bölümde eğitim almaktadır. Sosyal bilgiler dersi yapısı gereği maddi ve manevi değerleri, kültürel birikimi vb. aktardığımız, kültürel bilincin korunması ve geliştirilmesi için milli bilinç oluşturduğumuz, bir toplumu diğerinden ayıran kültürel öğeleri dersin öğrencilerine fark ettirmeyi hedefleyen, bugünün ilk ve ortaokul dersleri içinde yukarıda saydığımız özelliklerin yaşatılması için önemlidir. Saydığımız sebeplerden dolayı ortaokul öğrencilerinin Türk Dünyası'na yönelik algıları, bakış açıları, gelecekte onların yetiştireceği düşünce dünyalarına şekil verecekleri çocuklar için, dolayısıyla tüm Türk milleti için önemlidir.

1.2. Problem Cümlesi

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk Dünyası hakkındaki tutumları nasıldır?

1.2.1. Alt problemler.

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyası hakkındaki tutumları ne düzeydedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyasına dair tutum ve farkındalıklarında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık var mıdır?
3. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyasına dair tutumlarında yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık var mıdır?
4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyasına dair tutumlarında sınıf değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık var mıdır?
5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyasına dair tutumlarında kitap okuma sıklığına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık var mıdır?
6. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyasına dair tutumlarında yaşadıkları yere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık var mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyasına yönelik olarak tutumlarının belirlenmesidir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyası, kültürü ve tarihi hakkında donanımlı ve yeterli bilgiye sahip olması eğitim süreci açısından son derece önemlidir. Öğretmen adaylarının toplum, kültür ve tarihinden bağımsız bir eğitim verebilmesi mümkün olmadığı gibi eğitim sürecindeki bireylerinde yaşadıkları toplum hakkında bilgi ve farkındalığa sahip olması son derece önemlidir. Bundan dolayı gerçekleştirilen bu çalışma vatandaşlık bilinci ve milli kimlik oluşturulmasında konusunda aktif rol oynayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tutumlarının değerlendirilebilir olması açısından önemlidir. Çalışma kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyası hakkındaki farkındalık ve tutumlarının belirlenmesi ile gerekli eksiklikler saptanmıştır. Bu çalışmanın, gelecek dönemlerde öğretmen adaylarına verilecek eğitimlerde Türk dünyasına yönelik eksikliklerin nedenlerini belirlemede rehberlik edeceği ve bu eksikliklerin giderilmesi için bir yol haritası sunacağı öngörülmektedir. Ayrıca, öğretmen adaylarının Türk dünyasına yönelik tutumlarını değerlendirmede bir ölçüt

oluşturacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, çalışmanın literatüre ve Türk dünyası eğitim sürecine önemli katkılar sağlayacağı beklenmektedir.

1.4. Sayıtlar

- Çalışmanın örneklemini evreni temsil etmektedir.
- Araştırmaya katılan öğrenciler, söz konusu demografik soruları ve ölçek maddelerini dürüst ve samimi olarak yanıtlamışlardır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın örneklemini 2022-2023 eğitim öğretim döneminde Akdeniz Üniversitesi ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde sosyal bilgiler lisans programında öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü katılım kabul eden öğretmen adayları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Türk Dünyası: Türk dünyası terimi, Türk kültürüne, dili ve tarihine sahip olan ülkeleri ifade eder.

Tutum: Tutum, bir kişinin nesnelere, fikirlere, kurumlara, olaylara ve diğer insanlara karşı gösterdiği eğilimdir.

Farkındalık: Farkındalık, belli bir konuya ön yargısız yaklaşma durumu, çevrede yaşanan olaylara karşı duyarsız kalmama durumudur. Bireyin yaşanabilecek tehlikelere karşı dikkatli olması, sahip olunan fırsatları değerlendirmesi ve farkında olmasıdır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Türk Dünyası Kavramı

Tüm dünyanın adından ve görüşlerinden sıklıkla bahsettiği tarihin önemli şahsiyetlerinden, sosyoloji ilminin kurucusu İbn-i Haldun insanların bir arada yaşamasının zorunlu olduğunu dile getirmiştir. Çünkü ortaya çıkan ihtiyaçların tamamının bireyler tarafından tek başlarına karşılanması mümkün değildir, ancak öte taraftan toplumun hacmi arttıkça ihtiyaçlar da artacak böylece topluma dahil olan bireylerin dayanışma ve koordinasyon içinde hareket etmeleri gerekecektir. Bireylerin toplum içindeki rollerini benimsemeleri ve görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri toplumsal birliğin sürekliliği için oldukça önemlidir. İnsanların bir araya gelerek toplumları oluşturmaları ile yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaç ve gereksinimlerin yanında güvenlik ihtiyacının ve diğer sosyal, toplumsal ihtiyaçların karşılanabilmesi için topluluklar devletler kurmuşlar ve devletlerin güçlenmesi, ayakta kalabilmeleri, birlikleri için bulundukları coğrafyanın da etkisiyle dil, ırk, millet gibi kavramlar yani “asabiyet” temele alınmıştır. Asabiyet; aynı soy, aynı etnik köken, kan bağı ve aidiyet duygusunu ifade etmektedir (Bilgin, 2013).

Bir araya gelerek toplumsallaşan bireyler, yerleştikleri toprakları yurt edinerek milletleşirler. Milletlerin yaşadığı topraklar ile bağları zaman içinde kuvvetlenerek söz konusu topraklar üstündeki milletin adıyla anılmaya başlar. Türklerin ilk milletleşip devletler kurduğu Doğu Asya’dan Avrupa’nın doğusuna kadar bulunan alana tarih boyunca yayılmışlardır. Bugün “Türk Dünyası Coğrafyası” kavramının sınırları bu alan arasında bulunan bağımsız Türk devletleri ile çizilebiliyorken, “Türk Dünyası” kavramı bağımsız, muhtar ya da özerk olması fark etmeksizin dünya üzerinde herhangi bir coğrafyada bulunan topluluklar dil, soy, siyasi egemenlik ve idari özerklik gibi açılardan Türk Dünyası olarak anılmaktadır (Gürsoy-Naskali, 2007).

Alan yazında Yıldırım (2015)’in aktardığına göre Britannica Ansiklopedisi’nde “Turkic People” başlığı altında Altay dil ailesinin Türki dillerden herhangi birini

konuşan farklı gruplar olarak nitelendirilmekte ve Türklük kavramının özellikle bugünkü adıyla Orta Asya ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Halen günümüzde bu coğrafyada varlığını sürdüren Türk devletleri sebebiyle Türkistan olarak da anılan bölge bu isimle ilk defa 6. Yüzyılda Ermeni kaynaklarında karşımıza çıkmaktadır. Yine 6. Yüzyılda İran kaynaklarında Göktürk Kağanlığı'nın kuruluşundan sonraki süreçte Türkistan yerine "Turan" kelimesi kullanılmıştır (Güngör, 2013).

Tarih sahnesinde geriye doğru gidildiğinde kökleri oldukça eskilere uzanan Türklerin, 552 senesinde kurduğu Göktürk (Kök Türk) Devleti ile Türk adı hem resmi hem de siyasi bir statü kazanmıştır. Taşağıl (2014)'ın ifade ettiğine göre bu devletin ismi Göktürk değil Türk olarak geçmekteydi ve "Türük" halinde de yazılmaktaydı. Bahsedildiği üzere Türk kelimesi ilk defa Göktürk Devleti dönemine ait olan Göktürk Yazıtları'nda karşımıza çıkmaktadır; bilimsel olarak ilk kez 1832-1913 yılları arasında yaşamış bir oryantalist ve Türkolog olan Macar bilim insanı Arminius Vámbéry tarafından Türkçe "törümek" fiilinden türemiş bir isim olarak açıklanmıştır. "Türk" kelimesinin "Törük" "Türük" kelimelerinden zaman içinde şimdiki halini aldığı düşünülmektedir. Tarihte "Türk" adı ilk kez 5. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ilk kez Çin Chou Hanedanı yıllıklarında, Bizans kaynaklarından Agathias'ın eserinde geçerken; coğrafi olarak "Türkiye" manasındaki Turkhia tabirine ilk kez 6. yüzyılda yine Bizans kaynaklı eserlerde rastlanmakta ve Orta Asya bölgesini ifade etmektedir (Ercilasun, 2017). Bu isim 10. Yüzyılda Volga Nehri'nin batısından Orta Avrupa'ya kadar olan bölge için kullanılırken 12. Yüzyıldan itibaren ise özellikle Yunan ve İtalyan kaynaklarında Anadolu coğrafi olarak "Türkiye" (Turcia) şeklinde isimlendirilmiştir (Tekinoğlu, 2015).

Türkler, tarih boyunca Avrupa kıtasında Balkanlardan Asya kıtasında Çin Seddi'ne geniş toprakları kapsayan bir alanda varlık göstermişlerdir, 20. yüzyılın ortalarında gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalara göre Türklerin yaşadığı en eski bölge Orta Asya' da bulunan Altay Dağları'nın kuzey tarafı ve Sayan Dağları'nın güneybatısı arasında bulunmaktadır. (Taşağıl, 2014). Neredeyse dünya üzerinde her bölgede yaşamakta olan Türkler özellikle Türkiye ve Türkistan bölgelerinde kalabalık topluluklar halindedir (Türk Dünyası El Kitabı, 1992). Tam yeri tartışmalı olan Türkistan'ın güneydoğusunda Altay Dağları, güneyinde Tanrı Dağları, batısında ise Aral Gölü ile çevrili olan coğrafi bölge olduğu kabul edilmektedir. Türk Dünyası,

coğrafi olarak alanı 11,2 milyon km²'yi aşan, Adriyatik kıyılarından Çin Seddi'ne kadar büyük bir siyasi ve coğrafi birliğe verilen isimdir (Doğanay, 1995).

Akalın'nın (2007) ifadesine göre neredeyse 220 milyon kişi tarafından konuşulan Türk dili, Altay dil ailesinin en yaygın ve fazla konuşanı olan koludur. Türk Dünyası kavramı dil, asabiyet ve toprakla ilgili tarihi kökleri olan bir kültürle ilgilidir. Ayrıca siyasi egemenlik de bu kavram üzerine oldukça önemlidir. Gürsoy-Naskali'ye (2007) göre siyasi olarak bağımsız olan, kendi iç ve dış meselelerine dair kararlarını kendi içinde hür bir biçimde alma yetkisine sahip, yönetimi üzerinde sadece kendi söz sahibi olan yedi Türk Cumhuriyeti, Türk Dünyasını oluşturmaktadır. Öte yandan Avrasya bloğunun geniş merkez alanı Türk dil ve kültür coğrafyasının ve Türklüğün söz konusu bölgede yaşanan kültür olarak egemen çoğunluk konumunu koruduğu coğrafya, kara parçası olarak tanımlamıştır (Özdağ, 2001).

Andican'a (1996) göre Türk dünyası üç ana grupta sınıflandırılmaktadır:

1. *Balkanlar, Kıbrıs, Kerkük gibi Osmanlı imparatorluğunun zamanında eskiden hüküm sürdüğü topraklarda yaşayan Türkler ve bu bölgelerin odak noktası konumundaki Türkiye Cumhuriyeti.*
2. *SSCB bünyesinde bulunan, Kafkasya ve bugünkü Rusya topraklarında yaşayan Türkler:*
 - *Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan gibi bağımsız Türk Cumhuriyetleri.*
 - *Özerk, muhtar bölgeler ve Kırım.*
3. *Çin işgali altındaki Doğu Türkistan, İran ve Afganistan sınırları içinde yaşayan, Asya kıtasının doğusu ve güneyinde bulunan Türkler.*

Uçar (2007)'a göre Türk Dünyası kavramı Türklerin çoğunlukta olduğu coğrafya olarak ele alındığında dört şekilde sınıflandırılabilmektedir. Söz konusu sınıflama şöyledir:

1. *Bağımsız Türk Cumhuriyetleri;*
 - *Türkiye,*
 - *KKTC,*
 - *Azerbaycan,*
 - *Kazakistan,*

- *Kırgızistan,*
- *Özbekistan,*
- *Türkmenistan*

2. *Otonom Türk Devletleri;*

- *Altay,*
- *Başkırdistan (Başkurdistan),*
- *Çuvaşistan,*
- *Dağıstan,*
- *Gagavuz (Gökoğuz) Yeri,*
- *Hakas,*
- *Kabartay-Balkar (Malkar),*
- *Karaçay-Çerkez,*
- *Kırım,*
- *Tataristan,*
- *Tuva,*
- *Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan),*
- *Yakutistan (Saka, Saha Eli)*

3. *Azınlık olan Türk topluluklarının yaşadığı ülkeler:*

- *Afganistan,*
- *Bulgaristan,*
- *Irak,*
- *İran,*
- *Kosova,*
- *Makedonya,*
- *Moğolistan,*
- *Rusya,*
- *Suriye,*
- *Tacikistan,*
- *Yunanistan*

4. *Göçlerle diğer ülkelerde yaşama imkânı bulan Türk toplulukları:*

- *Avustralya,*

- ABD,
- Avrupa ülkeleri özellikle Almanya en çok göç alan ülke,
- Kanada,
- S. Arabistan ve diğer Ortadoğu ülkeleri
- Kuzey Afrika ülkeleri

Uçar (2007) ve Andican 'ın (1996) ifadelerine göre Dünya üzerinde neredeyse her kıta ve bölgede Türklerin varlığından söz edilebilmektedir.

Türk dünyası terimi, Türk kültürüne, dili ve tarihine sahip olan ülkeleri ifade etmektedir. Türk dünyası yaklaşık 140 milyon kişiye ev sahipliği yapmaktadır ve Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgız Cumhuriyeti gibi ülkeleri içermektedir (Akengin, 2017). Bu ülkeler arasında yakın kültürel, tarihi ve dilsel bağlar bulunmaktadır. Türkiye'nin Türk dünyası ile ilişkileri oldukça güçlü olmakla beraber tarihi olarak bir ulu çınar gibi köklüdür. Türk dünyası, güvenlik, refah ve barış için çaba göstermekte, bölgelerinde ve çevresinde istikrara katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Türk dünyasındaki ülkelerle sıkı diplomatik, ekonomik ve kültürel bağlara sahip olan Türkiye, bu ülkeler arasında ekonomik işbirliği, eğitim ve kültür değişimi, savunma işbirliği ve siyasi işbirliği gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir. Ayrıca, Türkiye, Türk dünyasındaki ülkelerin siyasi ve ekonomik gelişimlerine destek olmak için de çaba sarf etmektedir. Sonuç olarak, Türkiye'nin Türk dünyası ile ilişkileri oldukça önemlidir ve bu ilişkilerin güçlenmesi için çaba gösterilmektedir (Köseoğlu, 2015).

Türk dünyası farkındalığı, Türk dünyasındaki kültürel, ekonomik, siyasi ve güvenlik örgütlenmelerine yönelik çalışmalar ve Türk Devletleri Teşkilatı gibi uluslararası örgütler aracılığıyla desteklenmektedir. Türk Dünyası farkındalığı, Türk birliği kavramı ile yakından ilgilidir. Günümüz Türk siyasetinde oldukça önemli görülen ve sıklıkla dile getirilen, Türk dili konuşan ülkeler ve topluluklar arasında son yıllarda önemli hale gelen, “Türk dünyası farkındalığı” terimi, Türk halklarının kültürü ile Türk halkları arasındaki işbirliğini ve bağları güçlendirme, kültürel miraslarını koruma ve küresel düzeyde çıkarlarını destekleme fikrini ifade etmektedir (Zorlu, 2020).

2.2. Türk Devletleri

Türkler tarih sahnesine çıktıkları zamandan günümüze değin daima devletler kurmuş, imparatorluklar yönetmiş ve göç ettikleri coğrafyalar boyunca kültürel izler bırakmışlardır Türk tarihi binlerce yıl geriye uzanmaktadır. Tarihte çok sayıda farklı coğrafyada ve kültürde Türk devletlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu devletlerin bazıları çok büyük ve güçlü olurken, bazıları ise küçük ve kısa ömürlü olmuştur (Yağmur, 2015). Bu devletlerin ortak özelliği ise Türk kültürü, dili ve kimliğini taşımalarıdır. Türk devletleri kavramı, tarih boyunca devletin karar alma mekanizmasında olan, devleti yöneten yöneticilerinin Türk etnik kimliğini taşıdığı ve devleti oluşturan topluluklarının da nüfus oranlanmasında genellikle yine Türk etnik kimliğini taşıdığı özerk cumhuriyet, bağımsız cumhuriyet, beylik, imparatorluk ve hanedanlık gibi çeşitli derecede siyasi yapıları ifade etmektedir. Asya ve Avrupa'nın çeşitli bölgelerine hâkim olan Türk devletleri, kültürel, sanatsal, bilimsel, dini ve siyasi birçok alanda tarihi izler bırakmıştır (Doğanay, 1995; Karakaya ve Öner, 2021).

Tarihi olarak bakıldığında bir devleti, Türk devletleri içinde sayabilmek için farklı birçok kriter dikkate alınabilir. Bunlar; devletin kurucusunun veya yöneticilerinin Türk olması, devletin resmi dilinin Türkçe veya dininin İslam olması, devletin Türk kültürü ve geleneklerini yansıtmaları şeklinde sıralanabilmektedir (Yıldırım, 2016). Bazı devletler birden fazla etnik grup veya kültür etkisinde kalmış, bazı devletler ise Türk olmasalar da Türklerle yakın ilişki içinde olmuş veya Türklerin etkisinde kalmışlardır. En eski ve en büyük Türk devletlerinden biri olan Büyük Hun İmparatorluğu MÖ 220 yılında Teoman tarafından kurulmuş ve MS 216' ya kadar varlığını sürdürmüş ve sonrasında Batı ve Avrupa olmak üzere iki ayrı imparatorluğa bölünmüştür. Türk devletleri arasında diğer önemli olanları ise Göktürk Kağanlığı, Uygur Kağanlığı, Karahanlılar, Gazne Devleti, Büyük Selçuklu İmparatorluğu olarak sayılabilir. Türk tarihi ve kültürü oldukça zengin ve çeşitli bir yapıya sahip olmakla beraber tamamen net şekilde sıralanamasa da kabul gören, tarihte kurulmuş bazı önemli Türk devletlerine aşağıda kısaca değinilmektedir (Yağmur, 2015).

Göktürk Kağanlığı (552-744): Türk adını resmi bağlamda ilk kez kullandığı bilinen Orta Asya'da kurulmuş en büyük Türk devleti olup; Sasaniler, Bizans ve Avarlar gibi güçlü imparatorluklarla mücadele etmiştir.

Uygur Kağanlığı (742-840): Göktürk Kağanlığı'nın devrilmesinin ardından kurulmuş olan Uygur Kağanlığı; Budizm, Maniheizm ve Hristiyanlık gibi farklı dinleri benimsemiştir. Çin ile ticaret ve kültür ilişkileri geliştirmiştir. Tam zamanlı yerleşik hayata ilk defa geçme özelliği taşıyan bu devlet Türk tarihinde önemli bir dönüm noktasını oluşturmuşlardır.

Karahanlılar (840-1212): Asya'da İslam dinini benimsemiş ilk Türk devleti olup İslamiyet'i yaymak için Samanoğulları, Gazneliler ve Harzemşahlar gibi diğer Müslüman devletlerle iş birliği yapmıştır. Türkçeyi resmi dil olarak kullanan ilk Türk devletidir.

Selçuklu Devleti (1037-1194): Anadolu da dahil olmak üzere Orta Asya'da geniş bir alanda hüküm süren büyük bir Müslüman Türk devletidir. Haçlı Seferleri'ne karşı direnmiş ve Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynamıştır. İslam dünyasında bilim, sanat ve edebiyat alanlarında gelişmeler sağlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu (1299-1922): Bir devlet olarak, Türk devletleri arasında Osman Gazi tarafından kurulduğu 1299 yılından 1922 yılına kadar en uzun süre varlığını sürdüren Türk devletidir. Üç kıtada egemenliğe sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, Türk-İslam medeniyetinin en parlak dönemi olarak yalnızca Türk tarihine değil dünya tarihine de damga vurmuştur. Anadolu'dan başlayarak Balkanlar, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Avrupa'ya kadar uzanan en büyük ve en uzun ömürlü Müslüman Türk devletidir. Dünyanın en güçlü imparatorluklarından biri olarak İslam'ın halifeliğini üstlenmiş çok sayıda milletten ve dinden insanı hüküm sürdüğü coğrafyalarda bünyesinde barındırmıştır. Kültür, sanat, edebiyat, mimari gibi alanlarda gelişmeler sağlamış günümüze hem Türk tarihi hem dünya tarihi bakımından önemli eserler bırakmıştır.

Günümüz Türk devletleri, genel olarak Orta Asya'dan yayılan ve farklı coğrafyalarda kurulan Türk kökenli veya Türk kültürünü benimsemiş, küresel siyasette önemli roller üstlenmiş devletlerdir (Zorlu, 2020).

2.2.1. Bağımsız Türk Cumhuriyetleri.

Türkiye Cumhuriyeti

Balkanlar ve Orta Doğu'ya kıyısı olan bir Doğu Akdeniz ülkesi olan Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun dünyayı yerinden sarsan tüm milletlerin kaderini etkileyen 1. Dünya Savaşı ile yıkılmasının akabinde Anadolu coğrafyası üzerinde sömürgeci devletlere karşı çetin mücadeleler neticesinde Türk milletinin uzun yıllar boyunca çektiği büyük sıkıntılardan sonra kurulmuştur. 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyetin rejiminin ilanı ile siyasi rejimine kavuşup adının son hali olan Türkiye Cumhuriyeti adını almıştır. NATO üyesi ve Avrupa Birliği ile müzakereler yürütmekte olan Türkiye'nin çoğunluk nüfusunun Türk olmasıyla birlikte ülkede Kürtler, Ermeniler, Araplar ve Suriyeliler de dahil olmak üzere birçok farklı etnik gruptan insan uzun yıllardır bir arada yaşamaktadır. Anadolu ve Trakya'daki topraklar üzerinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti, Afrika, Asya ve Avrupa kıtalarının kesişme noktasında yer almaktadır (Dönmezçelik, 2020).

Türkiye, küresel siyaseti etkilemek ve Türk dili konuşan ülkeler ve topluluklar arasında iş birliğini geliştirmek için stratejik konumundan, tarihi bağlarından ve bölgesel imkânlarından yararlanarak Türk dünyasında önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin, Azerbaycan ve Orta Asya'nın yeni bağımsız Türk ülkeleri (Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan) de dahil olmak üzere Türk dünyasına açılan bir kapı olarak rolü, Batı'yı daha az bilinen bölgelerle birleştirmedeki önemini vurgulamaktadır (Yıldırım vd., 2021). Türkiye'nin Karadeniz'deki konumu ve Ukrayna, Kırım, Kafkaslar ve Orta Asya'ya yakınlığı da dahil olmak üzere tarihi ve jeostratejik bağlamı, onu diğer Müslüman ülkelerle ilişkilerinde kritik bir köprü ve önemli bir faktör olarak konumlandırmaktadır. Stratejik önemi, bölgesel çatışmalarda arabulucu rolü ve NATO üyeliği ile daha da vurgulanmakta ve küresel siyasetteki önemine katkıda bulunmaktadır (Carley, 1995).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Akdeniz'de yer alan Kıbrıs adasının kuzeydoğu bölümünü kapsayan, çoğunlukla Türklerin yaşadığı bir de facto devlettir. 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı ile adanın kuzeyine müdahale etmesi sonucu kurulan Kıbrıs Federe Cumhuriyeti'nin ardından 1983 yılında ada halkının

yani adadaki Türk milletinin “self determinasyon” hakkına siyasi olarak dayandırılarak ve siyasi eşitliği uluslararası arenada vurgulanarak bağımsızlığını ilan eden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Türkiye dışında hiçbir ülke tarafından çeşitli siyasi sebeplerle tanınmamaktadır. Başkenti Lefkoşa olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin nüfusu yaklaşık 300 bin civarındadır ve devletin resmi dili Türkçedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, tarihi, kültürel ve doğal açıdan zenginliklere sahiptir ve ülkede çok sayıda tarihi eser, müze, kilise, manastır ve kale bulunmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ekonomisi ağırlıklı olarak turizm, tarım ve hizmet sektörlerine dayanmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler tarafından Türkiye'nin bir uzantısı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin işgal altındaki toprakları olarak kabul edilmekte ve halen Kıbrıs sorununun çözümü için Birleşmiş Milletler' in arabuluculuğunda Kıbrıs Cumhuriyeti ile müzakereler yürütmektedir. KKTC'nin Türk dünyasındaki rolü, tanınmayan statüsü ve uluslararası tanınırlığının olmaması nedeniyle sınırlıdır. Ancak Türkiye, ekonomik ve siyasi destek sağlayarak KKTC'nin önemli bir destekçisi olmuştur. KKTC ayrıca, Türk Dili Konuşan Ülkeler İş birliği Konseyi'ne katılımı da dahil olmak üzere, Türk dünyasında işbirliği ve entegrasyonu teşvik etmeye yönelik girişimlerde bulunmuştur. Türkiye ile yakın bağları ve bölgesel girişimlere katılımı, Türk dünyası içinde iş birliği ve entegrasyonu teşvik etme konusundaki kararlılığını göstermektedir

Azerbaycan Cumhuriyeti

Güney Kafkasya'da yer alan Azerbaycan, 1918 yılında kurulan ilk demokratik cumhuriyet olma özelliğini taşımaktadır. 1991 yılında SSCB lideri Gorbaçov önderliğindeki adına Sovyetler Birliği denilen birleşik siyasi yapının çöküp, dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan, geçmişin bağları ile beraber doğal olarak Türkiye ile yakın ilişkiler içindedir ve "iki devlet tek millet" anlayışını benimsemiştir. Azerbaycan'ın nüfusu yaklaşık 10 milyon olmakla birlikte büyük oranda Azerbaycan Türklerinden oluşmaktadır. Başkenti Bakü olan Azerbaycan, üniter bir anayasal cumhuriyettir. Resmi dili Azerbaycan Türkçesidir. Sovyetler Birliğinin günümüz Azerbaycan topraklarına hükmettiği dönemlerde eğitimin geniş kitlelere yayılması sayesinde Azerbaycan'da okuma yazma bilenlerin sayısı yıllar içinde katlanarak hızla yükselmiştir. Azerbaycan'ın Türk dünyasındaki yeri ve rolü, Türkiye ile güçlü ilişkileri, Türk Devletleri Teşkilatı'na aktif katılımı ve

bölgedeki tarihi, kültürel ve ekonomik önemi ile kanıtlandığı gibi büyük değer taşımaktadır. Azerbaycan'ın önde gelen petrol üreticisi konumu ve kaliteli at ve havyar gibi geleneksel ihracatı da dahil olmak üzere tarihi, kültürel ve ekonomik önemi, Türk dünyasındaki etkisine ve rolüne katkıda bulunmaktadır (Sarıahmetoğlu & Yeşilot, 2017). Yeraltı kaynakları bakımından dünya doğalgaz rezervinde on beşinci, petrol rezervinde on sekinci sırada yer alan Azerbaycan'ın bu önemli yeraltı zenginlikleri de ülkeyi Türk dünyası bakımından kritik bir konuma getirmektedir. Türkiye ve Azerbaycan arasında doğal gaz, petrol gibi önemli enerji ticari alışverişleri olması da Azerbaycan'ı Türk dünyasında kilit öneme sahip bir ülke konuma taşımaktadır.

Türkmenistan

Orta Asya'da yer alan Türkmenistan, 1991 yılında SSCB lideri Gorbaçov önderliğindeki adına Sovyetler Birliği denilen birleşik siyasi yapının çöküp, dağılmasıyla birlikte aynı yıl siyasi bağımsızlığı ilan etmiştir. Türkmenistan, dünyanın en zengin doğalgaz kaynaklarına sahip ülkelerinden biridir. Türkmenistan'ın nüfusu büyük oranda Türkmenlerden oluşmaktadır. Ülkenin başkenti Aşkabat'tır. Topraklarının büyük kısmını Karakum Çölü'nün kapladığı Türkmenistan 6 milyonluk nüfusuyla Orta Asya' da bulunan devletler arasında en düşük nüfusa sahiptir (Özcan, 2017). Türkmenistan, Türk dünyasında önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin izlediği dengeli dış politika, Rusya, Çin, Amerika Birleşik Devletleri gibi dünyada söz sahibi ülkeler ve Avrupa dahil olmak üzere çeşitli küresel güçlerle yapıcı ilişkiler sürdürmesine izin verdi. Türkmenistan'ın Türk Devletleri Teşkilatı'na tam üyeliği, Türk dünyasında denge ve iş birliğini vurgulayan pragmatik bir dış politikaya katkıda bulunmuştur. Ülkenin Orta Asya'daki jeopolitik öneminin yanı sıra önemli yeraltı kaynaklarına ev sahipliği yapması ve Hazar Denizi'ne erişimi, onu bölgede kilit bir oyuncu olarak konumlandırmaktadır. Türkmenistan'ın Doğu ile Batı arasında bir köprü ve mihenk taşı olarak oynadığı rol, Türk dünyasındaki önemini daha da arttırmaktadır. Ayrıca Türkmenistan'ın Afganistan'da barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik girişimlere katılımı ve Azerbaycan'la olan ilişkileri, Türk dünyasındaki rolünün önemli bir unsurudur (Özcan, 2017). Genel olarak, Türkmenistan'ın aktif angajmanı ve jeopolitik önemi,

onu Türk dünyasında önemli bir oyuncu haline getirmekte ve bölgenin jeopolitiğine ve daha geniş Avrasya manzarasına katkıda bulunmaktadır.

Özbekistan

Özbekistan, 1991 yılında SSCB lideri Gorbaçov önderliğindeki adına Sovyetler Birliği denilen birleşik siyasi yapının çöküp, dağılmasıyla birlikte aynı yıl siyasi bağımsızlığı ilan etmiştir. Tarihte Timur İmparatorluğu gibi büyük devletlere ev sahipliği yapmış olan Özbekistan'ın sınır komşularının tamamı denize kıyısı bulunmayan ülkelerdir. Özbekistan etnik dağılımında nüfusu büyük oranda Özbeklerden oluşmaktadır. Özbekler %80, Ruslar %5,5, Tacikler %5'lik orana sahiptir ayrıca Kazak azınlıklar bulunmaktadır (Kanlıdere, 2017). Özbekistan, Türk dünyası ve Türk Devletleri Teşkilatı üyesidir ve Özbekistan'da konuşulan çoğunluk dili Özbekçedir, Rusça ise yaygın olarak konuşulmakta ve anlaşılmaktadır. Zengin bir tarihi öneme sahiptir ve Buhara ve Semerkant şehirleri bölgedeki en önemli kültürel ve tarihi merkezlerden ikisidir (Kanlıdere, 2017). Özbekistan, Türkiye ve diğer Türk dili konuşan ülkelerle ilişkilerini derinleştirmeyi amaçlamaktadır ve her iki ülke de dini, dilsel ve etnik ortaklıkları paylaşmaktadır. Özbekistan ve Türkiye, iki ülke arasında işbirliği için bir platform sağlayan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin kurucu üyeleri arasında yer almakta ve ayrıca, Orta Asya'yı Güney Kafkasya ve Batı Avrupa'ya bağlayan bir ulaşım koridorunun geliştirilmesinde yer almakta ve Türk dünyası içinde bölgesel işbirliği ve entegrasyona olan bağlılığını göstermektedir. Genel olarak, Özbekistan'ın Türkiye ve diğer Türk dili konuşan ülkelerle aktif angajmanının yanı sıra bölgesel işbirliği ve entegrasyonu teşvik etme çabaları, Türk dünyasındaki önemli rolünün altını çizmektedir.

Kazakistan

Orta Asya'da yer alan Kazakistan, 1991 yılında SSCB lideri Gorbaçov önderliğindeki adına Sovyetler Birliği denilen birleşik siyasi yapının çöküp, dağılmasıyla birlikte aynı yıl siyasi bağımsızlığı ilan etmiştir. Kazakistan, dünyanın en büyük dokuzuncu ülkesi olup, petrol ve doğalgaz gibi zengin doğal kaynaklara sahiptir. Kazakistan, Türk dünyasında, özellikle Türkiye ve diğer Türk dili konuşan ülkelerle ilişkilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bağımsızlığını kazandığından bu yana Türkiye ile

ilişkilerini güçlendirmeye özel olarak odaklanarak sanayileşmiş ülkeler, uluslararası politika ve sosyo-ekonomik kuruluşlarla kapsamlı bağlar geliştirmeyi amaçlamıştır (Erol & Çelik, 2017). Türkiye için Kazakistan'ın Orta Asya'daki liderlik konumu dikkate değer bir unsur olmakla birlikte, bölgesel ilişkilerde en önemli ortaklardan biridir. Her iki ülke de Türk halkları olarak geniş kültürel, tarihi ve dilsel mirası paylaşmaktadır ve bölgedeki diğer Türk halkları arasında daha yakın ilişkiler geliştirmeye, Türk kimliğini ve dostluğunu teşvik etme ve Türk birliği sağlanması gibi hususlarda hemfikirlerdir. Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu üyelerinden biri olan Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, ortak bir Türk siyasi varlığı kavramını gündeme getirmiştir. Kazakistan, özellikle enerji kaynakları üzerindeki iş birliğini güçlendirmek için Rusya'nın etkisinden kurtulmayı ve bu hususta bağımsızlığı savunmuştur. Ayrıca Kazakistan, Orta Asya'yı Güney Kafkasya ve Batı Avrupa'ya bağlayan bir ulaşım koridorunun geliştirilmesinde yer almış ve Türk dünyası içinde bölgesel işbirliği ve entegrasyona olan bağlılığını göstermiştir (Kara, 2017).

Kırgızistan

Orta Asya'da yer alan Kırgızistan, 1991 yılında SSCB lideri Gorbaçov önderliğindeki adına Sovyetler Birliği denilen birleşik siyasi yapının çöküp, dağılmasıyla birlikte aynı yıl siyasi bağımsızlığı ilan etmiştir. Kırgızistan, tarihte Karahanlılar gibi önemli Türk devletlerine ev sahipliği yapmıştır. "Kırgız" adı, "kırk uz" yani "kırk boy" anlamına gelmektedir ve Kırgız bayrağındaki kırk ışınlı güneş de bu kırk boyu temsil etmektedir (Solak, 2017; Güngör, 2013).

Kırgızistan'ın nüfusu büyük oranda Kırgızlardan oluşmaktadır ancak Özbekler ve Ruslar da önemli bir azınlık oluşturmaktadır (Polat, 2011). Sovyetler Birliği döneminde bir devlet ateizmi içinde yaşamış olan Kırgız halkının %76'lık bir oranla büyük kısmı İslam dinini benimsemiş durumdadır (Solak, 2017).

Kırgızistan, Türk Konseyi'nin üyesi olup, Türk dünyası ülkeleri arasında yer almaktadır. Türkiye, Kırgızistan'ı "Atayurt" (ana yurt) olarak görmekte ve bu bağlamda Kırgızistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur. Türkiye, Kırgızistan'a politik, ekonomik, askeri ve güvenlik alanlarında tam destek sağlamıştır. Kırgızistan, Türk dünyası ülkeleri ile iş birliği içinde olup, bölgesel

kalkınma ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Türkiye'nin Kırgızistan'daki varlığı genellikle eğitim ve ekonomi alanlarında yoğunlaşmış olup, Türk okulları, üniversiteleri ve öğrenci değişim programları gibi Türk kültürünü ve değerlerini tanıtan girişimler bulunmaktadır (Argalı, 2023). Türk dünyası ülkeleri arasındaki ilişkiler, ortak tarih, dil, kültür ve dayanışma bağları üzerine şekillenmektedir ve Kırgızistan, bu bağlamda Türk dünyası içinde önemli bir role sahiptir.

Avrupa kıtasından daha büyük bir alanı kaplayan bağımsız ve özerk Türk cumhuriyetlerinin arasında özellikle Orta Asya Türk cumhuriyetleri ön plana çıkmaktadır. Türk Dünyası kavramı ile anlaşılan coğrafya Orta Asya Türk Cumhuriyetleri bölgesidir. (Karakaya ve Öner, 2021). Orta Asya etrafındaki doğal coğrafi oluşumlarla izole halde geniş bir bölgeyi ifade etmektedir (Ardel, 1976). Bu yönüyle Orta Asya dışındaki Türk devletleri ile karasal bağlar bulunmasa da eğitim, kültür, tarih, ekonomi gibi birçok alanda ortak adımlar atılmakta ve bir Türk birliği sağlanması amaçlanmaktadır. Bay ve arkadaşları (2017) bu bağlamda Türk Devletlerinin birlik içinde hareket edebilmesi için dil, tarih, eğitim ve ekonomi gibi alanlarda bağlayıcı iş birlikleriyle birlikte köprüler kurulması gerektiğini ifade etmektedirler.

Aralarında tarihi, kültürel, dilsel ve etnik bağlar bulunan Türk devletlerinin siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel alanda iş birliği yapması ve ortak çıkarlarını koruması Türk birliği olarak ifade edilmektedir (Karakaya ve Öner, 2021).

2.3. Türk Dünyası Birliği

Tarihin çeşitli dönemleri boyunca Türk birliği fikri gündeme gelmiştir. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu'nda Pantürkizm, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde Turancılık hareketi bu fikrin ön plana çıktığının göstergeleridir (Veliyev, 2009). 1991 yılında SSCB yönetiminin dağılarak sona ermesiyle bağımsızlıklarını ilan eden Orta Asya Türk devletleri ve Türkiye arasında da Türk birliği fikri yeniden canlanmıştır (Yıldırım vd., 2021). Bu fikir doğrultusunda Türk birliğinin gerçekleşmesi için atılan bazı adımlar şunlardır (Kara, 2017):

- 1992 - *Türk Konseyi*

Bu kuruluş Türk devletleri arasında siyasi, ekonomik ve kültürel iş birliğini geliştirmek amacıyla Ankara'da kurulmuştur.

- *1993 - Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi*
İstanbul'da düzenlenen bu zirvede Türk dili ve kültürünün korunması ve geliştirilmesi konusunda kararlar alınmıştır.
- *2009 - Nahçıvan Anlaşması*
Nahçıvan'da imzalanan bu anlaşma ile Türk Konseyi'nin kurumsallaşması sağlanmıştır.
- *2010 - Türk Akademisi*
İstanbul'da kurulan bu kurum Türk devletleri arasında bilimsel ve eğitim alanında iş birliğini arttırmayı hedeflemektedir.
- *2018 - Türk Kültür ve Miras Vakfı*
Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te kurulan bu vakıf Türk kültürü ve mirasının tanıtılması ve korunması için çalışmalar yapmaktadır.

Türk birliği fikri günümüzde geniş bir destek bulmasının yanında eleştiriler de almaktadır. Bu fikrin destekçileri Türk birliğinin bölgesel ve küresel bağlamda Türk devletlerinin gücüne katkı sağlayacağını, ortak birtakım sorunlara çözümler bulunmasını kolaylaştıracağını, kültürel ve milli bağların güçleneceğini savunmaktadır. Türk birliği fikrini eleştirenler ise Türk birliğinin gerçekçi olmadığını, Türk devletleri arasındaki farklılıkları ve çatışmaları hesaba katmadığını, uluslararası ilişkilere zarar vereceğini ortaya atmaktadırlar. Sonuç itibarıyla günümüz Türk devletleri ve Türk birliği konusu tarihi bakış bir tarafa güncel açıdan da oldukça önemlidir (Bay, vd., 2017). Buradan hareketle kültürel, ekonomik, siyasi, eğitim gibi alanlarda iş birliği ve koordinasyon sağlamak adına bir takım kurum ve kuruluşlar kurulmuş ve ortak faaliyetler, projeler tasarlanıp, hayata geçirilmektedir.

Türk Dünyası'nın ortak projeleri Türk Dünyası'nın kültürel, edebi ve dijital alanlarda iş birliğini teşvik etmeyi ve ortak değerleri paylaşmayı hedeflemektedir. Türk Dünyası'nın birlik ve beraberliğini güçlendirmek ortak geleceğe yönelik çalışmalar yapmak için önemli bir adımdır. Aşağıda bu projelerden birkaçına yer verilmiştir:

Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Projesi: Türk Dünyası'nın ortak edebiyatını araştırmayı ve tanıtmayı amaçlamaktadır.

Türk Dünyası Dijital Vatandaşlık Projesi: Projenin nihai hedefi farklı coğrafyalarda yaşayan Türk dünyası gençlerini sanal bir ortamda bir araya toplayarak, Türk dünyasındaki gençlerin çeşitli yönlerden benzerliklerinin farkına varmalarını, aynılıkları kavramalarını sağlayarak dijital vatandaşlık bilincini sağlamaktır. Türk dünyasının geleceğinin hayallerinde beraber hareket etme potansiyellerine katkı sağlamaktır.

Türk Dünyası 2040 Vizyonu: Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı ve Türk Devletleri Teşkilatı Aksakallar Konseyi tarafından yürütülmektedir. Proje, Türk Dünyası'nın 2040 vizyonunu belirlemeyi ve bütünleştirici ortaklığı güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

2.3.1. Türk birliği. Türk birliği, Türk halklarının ortak kültür, tarih, dil ve değerlere dayanan bir siyasi ve sosyal birlik oluşturma çabasıdır. Türk birliği fikri, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Türk milliyetçiliğinin yükselişi ile ortaya çıkmıştır. Hem Türkiye hem de diğer Türk devletleri ve toplulukları tarafından desteklenen bir vizyon olan Türk birliği, Türk dünyasının ekonomik, kültürel ve siyasi iş birliğini artırmayı ve uluslararası alanda daha güçlü bir ses olmayı amaçlamasının yanında Türk halklarının karşılaştığı sorunlara ortak çözümler bulmayı ve dayanışma içinde olmayı da hedeflemektedir (Akgündüz, 2010). Türk birliği, Türk Devletleri Teşkilatı (Türk Konseyi) gibi uluslararası örgütler aracılığıyla da desteklenmektedir ve Türk Konseyi, TÜRKSOY, TÜRKPA gibi kuruluşlar aracılığıyla somut adımlar atılmıştır (TDT, 2023). Türk birliği, sadece siyasi bir proje değil, aynı zamanda kültürel ve duygusal bir bağdır. Türk Devletleri arasında kapsamlı iş birliğini teşvik etmek amacı ile uluslararası bir örgüt olarak kurulan Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu üyeleri Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'dir. Nahçıvan, Karakalpakistan, Güney Azerbaycan, Doğu Türkistan ve Taymir gibi özerk Türk devletleri de bulunmaktadır (Kara, 2017b).

2.3.2. Türk birliği çerçevesinde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), 1993 yılında ilk etapta 6 bağımsız Türk devletinin antlaşmayı Kültür Bakanlarının imzalamasıyla hayata geçmiştir. TÜRKSOY Türk milletinin gönül birlikteliğini ve tarihsel köklerden gelen kardeşliğini güçlendirmek, ortak mirasımız olan Türk kültürünü gelecek nesillere en iyi şekilde aktarıp, dünyaya tanıtmak için emek sarf etmekte bu amaçlar için çalışmaktadır. Güncel olarak yedi bağımsız Türk devleti ile çeşitli özerk Türki bölgelerin de teşkilata üye olmasıyla güncel üye sayısı on dördtür.

Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfı

Uluslararası Türk Kültür ve Miras Vakfı, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in girişimiyle, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye Cumhuriyeti devlet başkanlarının desteğiyle kuruldu. Uluslararası Türk Kültürü ve Mirası Vakfı, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev'in girişimiyle, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye Cumhuriyeti devlet başkanlarının desteğiyle kuruldu. Fonun tüzüğü, 23 Ağustos 2012 tarihinde Türk Konseyi'nin (TCSC) Bışkek zirvesinde kabul edildi (ITCF, 2023). Türk kültürü ile ilgili yapılan projelerin çeşitli yönlerden desteklenmesi, özellikle finansman katkısı sağlanması yöntemi ile Türk kültürü alanındaki çalışmaların en az sorun en yüksek verimlilik ile yürümesi amaçlanmaktadır. Türk Kültür ve Miras Vakfı, çalışmalarını TÜRKSOY ve Türk Akademisi'yle beraber eşgüdümlü bir şekilde yürütmektedir.

Türk Akademisi

25 Mayıs 2010 tarihinde Kazakistan'da kurulan ve Astana'da faaliyet gösteren Türk Akademisi, uluslararası kuruluş statüsüne 2014 yılında kavuşmuştur. Böylece uluslararası bilim merkezi, Türk dili konuşan dört devletin (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti) gönüllü olarak kurduğu "Uluslararası Türk Akademisi" (ITA) adıyla Türk dünyasının kültürel, tarihi ve dil mirasının korunması, araştırılması ve tanıtılması faaliyetlerini sürdüren bir kuruluştur. Öte yandan Türk tarihini ve medeniyetine ilişkin arkeolojik kazıları desteklemekte ve öncülük etmektedir (TWESCO, 2023).

Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA)

21 Kasım 2008 tarihinde toplanan kongrede Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye kongre başkanları tarafından imzalanan sözleşme ile kurulmuştur (TÜRKPA, 2023). 29 Eylül 2009 tarihinde, Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi'nin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti Bakü'de ilk büyük toplantısı yapılarak; TÜRKPA kuralları, sekretarya tüzüğü ve Bakü Deklarasyonu'nun kabulünün yanında TÜRKPA Sekreteryası'nın kalıcı olarak Bakü'de bulunmasına karar verilmiştir. TÜRKPA, idari inceliğin geliştirilmesi yoluyla, üye ülkeler arasındaki varlık bağlarının her alanda güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Sosyal ve sanatsal alanlarda ilişkilerin geliştirilmesi TÜRKPA'nın temel hedefleri arasındadır (TÜRKPA, 2023).

2.3.3. Türk dünyası 2040 vizyonu. Türk Dünyası 2040 Vizyonu, Türk kültürü, tarihi, dili ve değerleri temel alarak birlik, dayanışma ve iş birliğini esas alan ve küresel barışa katkı sağlayan bir gelecek tasavvurunu ifade etmektedir. Bu vizyon, Türk Dünyası'nın ortak zorluklarını çözme, fırsatları değerlendirme ve potansiyelini ortaya çıkarma amacıyla stratejik hedefler ve eylem planları belirlemeyi hedeflemektedir. İş birliği ve ortak projelerle, gerekli olduğunda maddi ve entelektüel kaynakların sunulmasıyla Türk Dünyası Teşkilatı'nın (TDT) iş birliği ve dayanışmanın şeffaf bir platformu haline gelmesi amaçlanmaktadır. Bu vizyon ayrıca bölgesel ve uluslararası barış, istikrar ve refahın sağlanmasına katkıda bulunmayı, geniş kapasiteli bir grup olarak işlevsel hale gelmeyi hedeflemektedir. Genel olarak, Türk Devletleri arasındaki iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır (TDT, 2023). Kısaca Türk Devletleri arasındaki iş birliğini kuvvetlendirmek amacını taşımaktadır. Türk devletleri teşkilatı için bir eylem planı niteliğinde olan bu belge uluslararası örgütler ile teşkilat devletleri arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesini temel almaktadır. Türk Dünyası 2040 Vizyonunun temel unsurları şunlardır (Musabay Baki, 2022):

- Türk Dünyası'nın siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda entegrasyonunu sağlamak ve güçlendirmek.
- Türk Dünyası'nın küresel sistemde etkin bir aktör olmasını sağlamak ve uluslararası ilişkilerde ortak çıkarlarını savunmak.

- Türk dünyasının bilim, teknoloji, eğitim, sağlık, enerji, ulaşım, turizm, medya ve spor gibi stratejik alanlarda iş birliğini artırmak ve ortak projeler geliştirmek.
- Türk dünyasının kültürel mirasını korumak, tanıtmak ve zenginleştirmek. Türk dili, edebiyatı, sanatı, müziği, folkloru ve gelenekleri gibi kültürel unsurları yaşatmak ve yaygınlaştırmak.
- Türk dünyasının karşılaştığı güvenlik tehditleri ve riskleri ortadan kaldırmak veya azaltmak. Terörizm, ayrılıkçılık, radikalizm, siber saldırılar, doğal afetler ve salgın hastalıklar gibi sorunlara karşı ortak mücadele etmek.

2.3.4. Türk üniversiteler birliği ve 2040 vizyonunda eğitim. Türk Üniversiteler Birliği'nin kuruluş amaçları ve 2040 Türk Dünyası Vizyonu incelendiğinde, Türk Devletleri Teşkilatı'na üye ülkelerin ortak bir ileri eğitim alanı oluşturma yönündeki alın terleri öncelikli hedef olarak öne çıkmaktadır (Bayraktaroğlu ve Mustafayeva, 2009; Akgündüz, 2010; Musabay Baki, 2022). Türk Üniversiteler Birliği, Türk Devletleri Teşkilatı'nın eylemiyle 2013 yılında kurulmuş ve Türk ülkelerinin üniversiteleri arasında farklı iş birliği biçimlerini teşvik etmek, önyak olmak amacıyla faaliyet gösteren bir yapıdır (Tomar, 2022). Ev sahipliğini Erzurum'da bulunan Erzurum Atatürk Üniversitesinin yaptığı ilk genel kurul toplantısı 2014 yılında gerçekleşmiştir. Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2019 yılında Türk Üniversiteler Birliği'nin yönetimini üstlendi ve halen de üstlenmeye devam ediyor. 26 Ekim 2021 tarihinde TÜRKÜNİB'in 5. Yıllık Toplantısı Türkistan'da gerçekleştirildi. Genel Kurulunda, Covid-19 Salgını nedeniyle hedeflenen şartlandırmanın yerine getirilememesi nedeniyle Ahmet Yesevi Üniversitesi yönetiminin bir dönem daha uzatılmasına karar vermiştir.

Türk Üniversiteler Birliği'nin başlıca amaçlarından bazıları şunlardır (Tomar, 2022):

- *Mevzu bahis ülkelerin ortak tarih, kültür, dil mirası çerçevesinde yükseköğretim kurumları arasında iş birliği sağlanması, çağdaş, bilimsel düzeye uygun eğitim standartları uygulanarak ortak kimlik bilinci yüksek nitelikli nesiller yetiştirilmesi,*

- *Üye üniversiteler arasında programların akreditasyonunun sağlanması,*
- *Üye ülkeler arasında öğrenci ve öğretim elemanı değişim programları aracılığıyla akademik bağlamda ilişkiler sağlanması,*
- *Türk dünyasına yönelik çalışmalar yürüten öğrencilere çeşitli kuruluşlar aracılığıyla özel burslar ile destek sağlanması ve Türk dünyası araştırmalarının teşvik edilmesi,*
- *Türk dünyasının ortak tarih, medeniyet ve edebiyata ilişkin derslerin tüm üye ülke üniversitelerinde verilmesi yönünde çalışmalar yapılması.*

2040 Türk Dünyası Vizyonu’nda bulunan konulardan biri, üye ülkelerin kamu kültür, eğitim ve gençlik programlarının daha fazla ayarlanmasını sağlamaktır. Türk Devletleri Teşkilatı’nın önceliklerinin, gelişiminin ve seyrinin yaklaşan aşamasına rehberlik etmesi için eğitime ve gençliğe özel önem verilmektedir. Bu yeni yükseliş döneminde, Türk medeniyetinin temelleri çevresinde istihbarat başkalaşımı ve gençlik planlaması açısından ortak bir ileri eğitim alanının kurulması kritik bir faktör olarak ilgili toplumların önünde durmaktadır. Sosyal medya ve diğer mecralar üzerinden yürütülen iskân ve kültürleşme terlerine karşı geleneksel değerleri ve ortak Türk kültürünü güçlendirmesi amaçlanmalıdır. Gençler arasında kardeşlik duygusunu sağlam temeller üzerine oturtarak ortak gelecek idealini oluşturmak, kendi öz kültürüne hâkim olan, ait olduğu medeniyeti her yönüyle temsil edebilen bir nesil yetiştirmek öncelik olmalıdır. Dışa açık, her konuda kendine güvenen ve rekabet kapasitesi yüksek Türk dünyasının ortak ileri eğitim alanını oluşturan temel nesneler bu şekilde oluşturulabilir (Tomar, 2022).

2.4. İlgili Araştırmalar

Ulusoy (2007) tarafından gerçekleştirilen ve ortaokul kademesinde eğitim görmekte olan 7. sınıf öğrencilerinin Türk dünyasına yönelik tutumlarının belirlenmesine yönelik olan çalışmada, örnekleme oluşturan 7. Sınıf öğrencilerinin 6. Sınıfta Türk dünyası hakkında kazanımlara sahip konuları görmüş olmalarına karşın Türk cumhuriyetleri hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrenciler “*komşu ülkelerde yaşayan Türkler hakkında yeterli bilgi edinemedikleri*”, “*Türk dünyası konusunda yeterli bir işleniş*

gerçekleşmediği” ve “Türk dünyasına ilişkin yeterli görsele yer verilmediği” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Nalçacı (2007), sosyal bilgiler programında yer alan coğrafya konularının amacına ulaşp ulaşmadığı hususunda öğrenci ve öğretmen görüşlerini alarak gerçekleştirdiği çalışmanın sonucunda; Türk dünyası coğrafyasına ilişkin olarak coğrafya konularının genel amaçlarından *“Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerinin öğrenilmesine katkı sağlar”* ve *“İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleme becerisi kazanmamıza katkı sağlar”* maddelerinin öğrenciler tarafından *“hiç gerçekleşmiyor”* şeklinde yanıtladığı sonucuna ulaşmıştır. *“Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu öğrenmemize katkı sağlar.”* genel amacının ise her iki sınıf düzeyindeki öğrenciler tarafından edinildiği *“Tamamen Gerçekleşiyor”* şeklinde yanıtladıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Diktaş (2008) tarafından yüksek lisans tezi olarak gerçekleştirilen çalışmada; Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklarından ülkemize eğitim görmek amacıyla gelen öğrencilerin Türkiye hakkındaki önyargılarını olumlu yönde geliştirmek için mevcut durumdaki düşünce ve çağrışımlarının belirlenip, Türkiye imajının bireylerde önemli hangi nitelikleri taşıdığının ve bu yönde yapılması gerekenlerin saptanması amaçlanmaktadır. Araştırmacı gerçekleştirdiği araştırma sonucunda Türkiye’ye eğitim için gelen öğrencilerin Türkiye hakkındaki yargılarının ilk üç yıl içinde olumlu yönde değişiklik gösterdiğini görmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin Türkleri ne şekilde nitelediği sorusuna yönelik olarak ise nazik, kahraman, cesur, mert, saygılı, cömert, güvenilir, yardımsever, sıcakkanlı, merhametli, misafirperver, barışsever ve hoşgörülü olarak olumlu şekilde; kavgacı ve inatçı olarak ise olumsuz şekilde olduğu görülmüştür. Çalışmanın sonuçlarına göre olumlu ifadeler kullanan öğrencilerin çoğunluğunu Türkiye’de bir yıldan az süredir burada bulunan öğrenciler oluştururken, olumsuz ifadeler kullanan öğrencilerin çoğunluğunun bir yıldan daha uzun süredir Türkiye’de bulunan öğrencilerden oluşmaktadır. Yazar tarafından, araştırmaya katılan öğrencilerin kendi ülkeleri ile Türkiye arasındaki yaşam tarzlarının benzer olmadığını belirttikleri ve öğrencilerin öğrenimini tamamladıktan sonra Türkiye’de kalma isteğinin Türkiye’de geçirdikleri süre ile ters orantılı olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerden Türkiye’yi pahalı, dindar

insanların yaşadığı, insan haklarına saygılı, modern, güvenilir ve laik bir ülke olarak görenlerin oranının yüksek olduğu ve bu durumun Türkiye’de geçirilen süre ile bir ilgisi olmadı araştırmacı tarafından ulaşılan sonuçlardandır. Çalışmanın bulgularına göre öğrencilerin, Türkiye İmajı ve bu konudaki algılarını en çok etkileyen unsurun internet, söz konusu algıda en önemli olayın ise terör olayları olduğu araştırmacı tarafından saptanmıştır. (Diktaş, 2008).

Alim (2009), coğrafya eğitimi öğrencilerinin Türk dünyası ve Türk cumhuriyetlerine ilişkin algılarını tespit etmeyi amaçladığı çalışmanın sonucunda coğrafya eğitimi öğrencilerinin büyük bir kısmının Türk cumhuriyetleri hakkındaki genel soruları doğru cevapladığı ve genel bilgi düzeylerinin iyi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan Türk dünyası ve Türk cumhuriyetleri hakkında öğrencilerin cevapları doğrultusunda birbirleriyle ilişkileri açısından tespit edilen önemli sorunların “*Türk dünyasında birlik, beraberlik ve işbirliğinin yeterli düzeyde olmaması*” ve “*Türk dünyasının coğrafi bir bütünlük oluşturmaması*” olduğu ifade edilmiştir.

Arıcı (2011), Türkiye’de ilköğretim düzeyinde verilen Türkçe öğretiminde Türk dünyasının yeri olup olmadığını tespit etmeyi amaçladığı “Türk Dünyası ve Türkçe Öğretimi” adlı çalışmasında üç farklı Türkçe ders kitabını incelemiş ve yalnızca bir ders kitabında Türkiye dışından bir şairin sınırlı bir şekilde yer aldığını ve bunun dışında Türk dünyasına dair herhangi bir metin de bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bayram (2011), 1998 ve 2005 yıllarında hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Türk Dünyasına ilişkin bulguları saptamak amacıyla gerçekleştirdiği araştırmasında 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Türk Dünyasına ilişkin konuların yetersiz olduğu ayrıca 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Türk Dünyasına ilişkin konuların öğretimi için ayrılan sürenin daha da azaltıldığı ve 7. Sınıf düzeyinde ise Türk dünyasına dair bir bilgiye yer verilmediği sonucuna ulaşmıştır.

Sezer (2011) tarafından cumhuriyet dönemi coğrafya lisans programı kapsamında okutulan Ülkeler Coğrafyası ders kitaplarında Türkiye haricindeki Türk dünyası coğrafyasına verilen yeri saptamak amacıyla gerçekleştirilen çalışmada araştırmacı, incelediği ders kitaplarını 1992 yılı öncesi ve sonrası olarak iki döneme ayırarak ele almıştır. Sonuç olarak, Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde okutulan Ortaöğretim

Ülkeler Coğrafyası ders kitaplarında Türk dünyasına dair sınırlı bilgiler verildiğini ve Türk dünyası coğrafyasının tamamına değinilmediğini tespit etmiştir. Yine 1992 yılı sonrası döneme ilişkin olarak da araştırmacı bağımsız Türk cumhuriyetlerinin ele alındığı kısımlar dışında Türk dünyası coğrafyasına ilişkin bilgilerin detaylı olmadığı bulgusuna da değinmiştir.

Karaçalı (2012), ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin Türk Dünyası algısını çeşitli değişkenlere göre incelediği yüksek lisans tez çalışmasında; cinsiyet değişkenine göre kızların lehine, atlas bulundurup bulundurmama durumuna göre atlas bulunduranlar lehine, yaşadığı şehir değişkenine göre Ankara’da yaşayanlar lehine, sınıf mevcudu değişkenine göre, 20 ve daha az mevcutlu sınıflarda öğrenim gören öğrenciler lehine anlamlı fark gösterdiğini bulmuştur. Ayrıca öğrencilerin Türk dünyasına ilişkin en çok bilgiyi ders kitaplarından öğrendikleri, ders kitapları karşılaştırmasında ise en az tarih kitaplarından öğrendikleri; en çok Türkiye’yi bildikleri ve en az da Kırgızistan’ı bildikleri sonucuna ulaşmıştır.

Ünal & Özmen (2012), 1998 ve 2005 yılı Sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında yer alan Türk dünyasına ilişkin konuların karşılaştırmasını yaptıkları çalışmada 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarında Türk dünyasına yer verilme durumunu tespit etmeyi amaçlamışlardır. Döküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilen araştırma sonucunda, 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Türk dünyası ile ilgili ayrı bir üniteye 7. Sınıf düzeyinde yer verildiği; 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda ise 6. Sınıf düzeyinde Türk cumhuriyetleri ile ilgili yalnızca bir kazanımın bulunduğu, 4 ve 5. sınıfta öğretim programında ülkelerle ilgili kazanımların yer aldığı, ancak bu kazanımlar doğrultusunda hangi ülkelerin örnek olarak ders kitabında bulunacağı inisiyatifinin yazarlara bırakıldığı araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir.

Topal (2014) üniversite öğrencilerinin Türk dünyası coğrafyası farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla dört bölümden oluşan bir anket formu ile verileri toplamıştır. Yazar araştırmasının sonucunda üniversite öğrencilerin Türk dünyası coğrafyası farkındalık düzeylerinin oldukça düşük olduğu, üniversite öğrencilerinin Türk dünyası coğrafyası farkındalık düzeylerinde cinsiyet, fakülte ve öğrenim gördükleri alan değişkenlerine göre anlamlı farklılık saptamış öte yandan

öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermediğini tespit etmiştir.

Cheng-Yu Hung (2014) öğretmenlerin ulusal kimlik algıları hem Tayvan hem de İngiliz vatandaşlığı üzerinden inceleniyor. Tayvan ve İngiliz vatandaşlık müfredatları ve okul öğretmenlerinin bu müfredata ne ölçüde dahil olduğu araştırılıyor. İngiliz vatandaşlık eğitimi öğretmenleri, farklı geçmişlere sahip her vatandaşın ilgisini çekecek ve daha da ileriye taşıyacak kadar güçlü olup olmadığını sorguluyor. Tayvan müfredatında Tayvanlı-Çin kimliği tartışmalı konusundan uzak duruluyor ve bu sebeple öğretmenler tarafından eleştiriliyor. Her ülkede ulusal kimliğin gelişiminin incelenmesi gerektiğine vurgu yapılıyor. Bu gelişim için de öğretmenlerin bu konuda ne kadar ön planda olması gerektiği sonucuna varılıyor.

Herawiyana (2018), tarafından öğretmenlerin ve öğrencilerin milliyetçi tutumlarını geliştirmeleri ile alakalı bir çalışma yapılmış. Çalışma farklı başlıklar üzerinden yürütülmüş. Bu başlıklar; öğretmenlerin milliyetçi tutumlarını geliştirmesi, öğretmenlerin kalkınmayı kolaylaştırıcı milliyetçi tutumlarının olup olmaması, öğretmenlerin toplumun gelişimindeki milliyetçi tutumlarında rol model olup olmaması, öğretmenlerin milliyetçilik tutumunda motive edici konumda olmaları, öğrencilerin vatan sevgisi, birlik, hoşgörü, fedakârlık ve gurur kavramlarına bakış açısı. Tüm bu başlıklar öğretmenler ve öğrenciler açısından değerlendirildiğinde tutumlarının geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Wang (2018) ilköğretim öğrencilerinin kendi kültürel değerlerini, Çin'deki milliyetçilik anlayışlarını belirlemek amacıyla ilköğretim öğretmenlerinin görüşlerini alıyor. Farklı devlet okullarında öğretmenlik yapan ilkokul öğretmenin görüşleri ile Çin'deki politikacıların milliyetçilik görüşleri arasında tutarsızlık olduğu saptanıyor. Yapılan incelemeler sonucunda batı eğlence sisteminin ve batı teorilerinin Çin'deki milliyetçilik anlayışının önüne geçtiği saptanıyor. Ayrıca bu çalışma milletin farklı bağlamlarda, farklı temsilleri olarak milliyetçiliğin yorumlanabileceğini göstermektedir.

Demirok (2019), üniversite öğrencilerinin Türk dünyası algısını ölçmek amacıyla yaptığı çalışmada Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğrenim gören 202 kişilik bir örneklem seçmiştir. İki bölümden oluşan

bir anket formuyla, genel tarama modelinde yürütülen çalışmada öğrencilerin Türk dünyasına ilişkin siyasal ve sosyo-kültürel algılarının yüksek, ekonomik algılarının ise düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacı katılımcıların Türk dünyasına ilişkin algılarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark tespit etmezken, eğitim fakültesi lehine anlamlı bir fark olduğunu ifade etmiştir. Araştırmacı Türk ve Türk dünyası üniversiteleri arasındaki ilişkilerin geliştirilip desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Karakaya ve Öner (2021), çalışmalarında Sosyal Bilgiler ve Türkçe öğretmen adaylarının Türk Dünyasına ilişkin siyasi ve sosyo-kültürel algılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya Sinop Üniversitesinde öğrenim gören 60 Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğrencisi dahil edilmiştir. Betimsel tarama modelinde yürütülen çalışmanın sonuçlarına göre öğretmen adayları dersler, internet, tarih kitapları ve ders kitaplarını bilgi kaynakları olarak belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmacılar, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Türk dünyasını yeterince tanımadıklarını ifade etmişlerdir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemi kapsamında yer alan desenlerden betimsel tarama deseni kullanılarak yürütülmüştür. Betimsel tarama modeli, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Karakaya, 2012). Bu araştırma yöntemi nesnelerin, toplumların, kurumların yapısını ve olayların işleyişini tanımlamak amacıyla kullanılır (Cohen, Monion ve Morrison, 2007).

3.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi adına oluşturulan çalışma grubu Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinde yer alan sosyal bilgiler eğitimi alan öğretmen adaylarından oluşturulmuştur. Çalışma grubu kolay ulaşılabilirlik açısından Akdeniz Üniversitesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitelerindeki sosyal bilgiler öğretmenliği okuyan öğrenciler olarak belirlenmiştir. Çalışma grubu Akdeniz Üniversitesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde okuyan 205 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen çalışma grubu Akdeniz Üniversitesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde bulunan ve 2022-2023 eğitim ve öğretim döneminde öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarını kapsamaktadır. Araştırmaya katılan katılımcılara ait bilgiler Tablo1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Çalışma Grubuna Dair Demografik Bilgiler Tablosu

		Frekans(n)	Yüzdelik Değerler (%)
Cinsiyet	Kadın	131	63,9
	Erkek	74	36,1
Yaş Grubu	18-20	58	28,3
	21-23	82	40,0
	+24	65	31,7
Sınıf	1.Sınıf	46	22,4
	2.Sınıf	35	17,1
	3.Sınıf	39	19,0
	4.Sınıf	85	41,5
Kitap Okuma Sıklığı	Her gün	44	21,5
	Üç günde bir	43	21,0
	Haftada bir	118	57,6
Yaşanılan Yer	İl merkezi	104	50,7
	İlçe	59	28,8
	Köy/Mahalle	42	20,5

Tablo 1’ de yer verilen Türk Dünyası Tutum ölçeğinin uygulandığı grubun frekans ve yüzdeliklerine bakıldığında katılımcıların %63,9’unu kadınlar (131) ve %35,1’ini erkekler (74) oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş grubu değişkenine ilişkin dağılımlarına bakıldığında 18-20 grubu (58) genel kitlenin %28,3’ünü, 21-23 grubu (82) %40,0’ını ve +24 grubu (65) genel kitlenin %31,7’sini oluşturmaktadır. Katılımcıların sınıf değişkenine göre dağılımına bakılacak olursa 1.sınıf grubu (46) genel kitlenin %22,4’ünü; 2.sınıf grubu (35) %17,1’ini; 3.sınıf grubu (39) %19,0’ını ve 4.sınıf grubu (85) %41,5’ini oluşturmaktadır. Kitap okuma sıklığı değişkeni incelendiğinde her gün grubu (44) kitlenin %21,5’ini, üç günde bir grubu (43) genel kitlenin %21,0’ını ve haftada bir (118) grubu genel kitlenin %57,6’sını oluşturmaktadır. Yaşanılan yer değişkeni incelendiğinde il merkezi (104) grubu genel kitlenin %50,7’sini, ilçe grubu (59) genel kitlenin %28,8’ini ve köy/mahalle grubu (42) genel kitlenin %20,5’ini oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada Akın vd. (2017) tarafından geliştirilen “Türk Dünyası Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeğin güvenirliğinin incelenmesi adına Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları incelendiğinde bilişsel boyut için 0.85, duyuşsal boyutu için 0.88 ve davranışsal boyutu için 0.83 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçek alt boyutları yüksek

derecede güvenilirdir. Alfa güvenilirlik katsayısının değerlendirilmesinde uyulan değerlendirme ölçütleri şöyledir (Özdamar, 1999):

- $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirliktedir.
- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirliktedir.

Araştırma için kullanılan Türk Dünyası Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde; Akın vd. (2017) ölçeğin geçerliliğinin incelenmesi adına açımlayıcı faktör analizi uygulanmış ve faktör yükü 0.30 tolerans değerinin altında bulunan 8 madde ölçekten çıkarılmıştır. Maddeler çıkarıldıktan sonra “Türk Dünyası Tutum Ölçeği” toplam 25 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte bulunan 25 madde toplam 3 boyuttan oluşmaktadır 8’i bilişsel, 11’i duyuşsal ve 6’sı davranışsal boyutta bulunmaktadır. “Türk Dünyası Tutum Ölçeği” kullanılarak toplanan verilerin cinsiyet, yaş grubu, sınıf düzeyi, kitap okuma sıklığı ve yaşanılan yer değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin incelemesi amaçlanmıştır. Katılımcılara ait cinsiyet değişkeni ile bireylerin Türk dünyasına yönelik tutumlarında cinsiyetin etkisi olup olmadığı amaçlanmıştır. Yaş düzeyi ve sınıf düzeyi değişkenleri ise bireylerin süreç içerisinde almış oldukları eğitimin ve yaş gelişimlerinin Türk dünyasına yönelik tutumları üzerinde etkisi olup olmadığı araştırılması amaçlanmıştır. Kitap okuma sıklığı değişkeni ile bireylerin kişisel gelişimi üzerinde etkili olan kitap okuma düzeylerinin Türk dünyası tutumu üzerinde etkisi araştırılması amaçlanmıştır. Yaşanılan yer değişkeni ile bireylerin yaşadıkları yerlerin Türk dünyası tutumlarına etkisi araştırılması amaçlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde Akdeniz Üniversitesi ve Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi’nde bulunan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ölçekler çevrimiçi olarak Google Forms aracılığı ile uygulanmıştır. Araştırma verileri Eylül 2023 ile Ekim 2023 aralığında toplanmıştır. Türk Dünyası Tutum Ölçeğine ait izin Akın vd. tarafına ulaşılarak alınmıştır.

İzin belgesi EK 2’de verilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli ile yürütülmüştür. Araştırmanın amacına uygun olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarına uygulanan Türk Dünyası Tutum ölçeğinden toplanan veriler SPSS-25 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öğretmen adaylarının demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş grubu, sınıf düzeyi, kitap okuma sıklığı, yaşanılan yer) ilişkin frekans ve yüzde dağılımları incelenmiştir. Türk Dünyası Tutum ölçeğine ilişkin olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin düzeylerine ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Uygulanacak analizin seçimi adına ölçeğin geneli ve alt boyutlarının demografik değişken gruplarındaki çarpıklık-basıklık katsayıları incelenmiş ve parametrik yöntemlerden bağımsız örneklem t-testi ve varyans analizi (ANOVA), parametrik olmayan yöntemlerden ise Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyetine göre anketin boyutları ve genelinde görüşleri arasındaki farklılığa ilişkin bağımsız örneklem t-testi analizi uygulanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Türk dünyasına yönelik tutumlarının yaş gruplarına göre farklılığı incelenmesi adına ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında ANOVA uygulanmıştır. Türk dünyasına yönelik tutumlarının sınıf düzeyi gruplarına göre farklılığı incelenmesi adına ölçeğin ana boyutu ve bilişsel boyutu için Kruskal Wallis-H testi, ölçeğin alt boyutları olan duyuşsal ve davranışsal boyutları için ANOVA uygulanmıştır. Türk dünyasına yönelik tutumlarının kitap okuma sıklığı gruplarına göre farklılığı incelenmesi adına ölçeğin genelinde ve alt boyutlarında ANOVA uygulanmıştır. Türk dünyasına yönelik tutumlarının yaşanılan yer gruplarına göre farklılığı incelenmesi adına ölçeğin genelinde ve davranışsal-bilişsel alt boyutlarında ANOVA, duyuşsal alt boyutu için Kruskal Wallis-H testi uygulanmıştır.

Tablo 2.

Türk Dünyası Tutum Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

	Türk Dünyası Tutum Ölçeği	Bilişsel Boyut İstatistik	Duyuşsal Boyut İstatistik	Davranışsal Boyut İstatistik
	Std. hata	Std. hata	Std. hata	Std. Hata
Ortalama	77,34	25,71	34,96	16,66
Varyans	152,45	34,64	22,57	24,65
Standart sapma	12,34	5,88	4,75	4,96
Minimum	48,00	10,00	21,00	6,00
Maksimum	105,00	38,00	49,00	30,00

Çarpıklık	-,099	,170	-,183	,170	-,353	,170	,189	,170
Basıklık	-,421	,338	-,551	,338	,553	,338	-,071	,338

Grupların toplam puanları ve alt boyutları betimsel istatistikleri incelenmiş ve gruplar arasındaki farkların tespiti için parametrik yöntemlerden, bağımsız örneklem t testi, One-Way ANOVA ve parametrik olmayan yöntemlerden Kruskal-Wallis testinin kullanılması kararı alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine yönelik elde edilen bulgular tablo halinde sunulmuştur.

4.1. Araştırmanın Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 3.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Türk Dünyası Tutum Ölçeği Genel Aritmetik Ortalama Puanı

	N	$\bar{X}$	Ss
Türk Dünyası Tutum Ölçeği	205	3,09	1,04
Bilişsel Boyut	205	3,21	1,01
Duyuşsal Boyut	205	3,17	1,04
Davranışsal Boyut	205	2,77	1,10

Çalışma grubuna dâhil olan öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik Türk Dünyası Tutum Ölçeğine verdikleri cevapların genel aritmetik ortalaması, ara sıra böyle yaparım (3,09) seviyesindedir. Genel ortalamanın standart sapması ise öğretmenlerin verdikleri cevapların homojen bir dağılımda olduğunu göstermektedir.

4.2. Araştırmanın İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	S	T	Sd	P
Kadın	131	76,16	11,46	-1,74	131,48	,083
Erkek	74	79,43	13,60			

Bağımsız örneklem t testi sonucunda Türk dünyası tutum ölçeği toplam puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>,05$). Cinsiyet değişkeninin Türk Dünyası Tutumu açısından farklılıklarının incelenmesi adına uygulanmış olan istatistiksel testler sonucunda ölçek genelinde ve alt boyutlardan

duyuşsal ve davranışsal boyutlar için cinsiyet değişkeni grupları arasında fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Türk Dünyası Tutum Ölçeği bilişsel alt boyutu için ise fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	S	T	Sd	P
Kadın	131	24,65	5,47	-3,51	203	,001
Erkek	74	27,58	6,16			

Bağımsız örneklem t testi sonucunda Türk dünyası tutum ölçeği bilişsel alt boyutu toplam puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermektedir ($p < ,05$). İstatistiksel olarak anlamlı farkın hangi grubun lehine olduğunun belirlenmesi adına aritmetik ortalama değerleri incelendiğinde erkek grubu ($\bar{X} = 27,58$) ve kadın grubu ($\bar{X} = 24,65$) arasında erkek grubu lehine anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 6.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	S	T	Sd	P
Kadın	131	34,79	4,49	-,68	203	,49
Erkek	74	35,27	5,19			

Bağımsız örneklem t testi sonucunda Türk dünyası tutum ölçeği duyuşsal alt boyutu toplam puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir ($p > ,05$). Bu bulgulara göre kadın ve erkek öğretmen adayları arasında cinsiyete göre Türk dünyası tutum ölçeği duyuşsal alanda bir farklılık bulunmamaktadır. Cinsiyet bunu yordayamamaktadır.

Tablo 7.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	S	T	Sd	P
Kadın	131	16,70	4,74	,17	203	,85
Erkek	74	16,58	5,36			

Bağımsız örneklem t testi Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal alt boyutu toplam puanı cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>,05$). Bu bulgulara göre kadın ve erkek öğretmen adayları arasında cinsiyete göre Türk dünyasına bakış açısından bir farklılık bulunmamaktadır. Cinsiyet bunu yordayamamaktadır.

4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 8.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Yaş Grupları Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Toplam puan	Gruplar içi	780,87	2	390,43	2,60	,07
	Gruplar arası	30319,22	202	150,09		
	Total	31100,09	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği puanlarının yaş grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(2, 202) = 2,601$; $p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği toplam puanları yaş grupları değişkenine göre bir farklılık bulunmamaktadır. Yaş grupları değişkeni bunu yordayamamaktadır.

Tablo 9.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Yaş Grupları Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Bilişsel toplam	Gruplar içi	76,96	2	38,48	1,11	,33
	Gruplar arası	6991,05	202	34,60		
	Total	7068,02	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği bilişsel boyut puanlarının yaş grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(2, 202) = 1,112$; $p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği bilişsel alanda yaş grupları değişkenine göre bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 10.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Yaş Grupları Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Duyuşsal toplam	Gruplar içi	90,24	2	45,12	2,01	,13
	Gruplar arası	4514,51	202	22,34		
	Total	4604,76	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği duyuşsal boyut puanlarının yaş grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(2,202)=2,019; p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği duyuşsal alanda yaş grupları değişkenine göre bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 11.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Yaş Grupları Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Davranışsal toplam	Gruplar içi	94,20	2	47,10	1,92	,14
	Gruplar arası	4935,57	202	24,43		
	Total	5029,77	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal boyut puanlarının yaş grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(2,202)=1,928; p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal alanda yaş grupları değişkenine göre bir farklılık bulunmamaktadır.

Katılımcıların Türk Dünyası tutumlarının yaş gruplarına göre farklılıklarının incelenmesi adına uygulanmış olan istatistiksel analizler sonucunda ölçek genelinde ve alt boyutlarında herhangi bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 12..

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Sınıf	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	P
1.sınıf	46	94,21	3	5,87	,11
2.sınıf	35	90,70			
3.sınıf	39	99,29			
4.sınıf	85	114,52			

Tablo incelendiğinde bireylerin Türk dünyası tutum ölçeğinden aldıkları puanların sınıf değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığına ulaşılmıştır ($\chi^2(3) = 5,879$, $p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği puanlarının sınıf düzeyi değişkeni açısından bir farklılık bulunmamaktadır. Sınıf düzeyi bunu yordayamamaktadır.

Tablo 13.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Duyuşsal toplam	Gruplar içi	79,08	3	26,36	1,17	,322
	Gruplar arası	4525,67	201	22,51		
	Total	4604,76	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği puanlarının sınıf düzeyi grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(3,201)=1,171$; $p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği duyuşsal alanda sınıf düzeyi değişkenine göre bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 14.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler Toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Davranışsal toplam	Gruplar içi	34,47	3	11,49	,46	,709
	Gruplar arası	4995,30	201	24,85		
	Total	5029,77	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal alt boyutu puanlarının sınıf düzeyi grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(3,201)=,462; p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal alanda sınıf düzeyi değişkenine göre bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 15.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Sınıf	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	P
1.sınıf	46	91,70	3	7,70	,053
2.sınıf	35	90,54			
3.sınıf	39	98,59			
4.sınıf	85	116,27			

Tablo incelendiğinde bireylerin Türk dünyası tutum ölçeği bilişsel boyuttan aldıkları puanların sınıf değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığına ulaşılmıştır ($\chi^2(3) = 7,705, p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği bilişsel alanda sınıf düzeyi değişkenine göre bir farklılık bulunmamaktadır.

Katılımcıların Türk Dünyası tutumlarının sınıf düzeyine göre farklılıklarının incelenmesi adına uygulanmış olan istatistiksel analizler sonucunda bireylerin sınıf düzeyinin ölçek genelinde ve alt boyutlarında farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

4.5. Araştırmanın Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 16.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Kitap Okuma Sıklığı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Toplam puan	Gruplar içi	492,98	2	246,49	1,62	,199
	Gruplar arası	30607,10	202	151,52		
	Total	31100,09	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği puanlarının kitap okuma sıklığı grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(2,202)=1,627; p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği toplam puanlarının kitap okuma sıklığı değişkenine göre bir farklılık bulunmamaktadır. Kitap okuma sıklığı bunu yordayamamaktadır.

Tablo 17.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Kitap Okuma Sıklığı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Duyuşsal toplam	Gruplar içi	8,05	2	4,02	,17	,838
	Gruplar arası	4596,70	202	22,75		
	Total	4604,76	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği duyuşsal alt boyutu puanlarının kitap okuma sıklığı grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(2,202)=,177; p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği duyuşsal alanda kitap okuma sıklığı değişkeni açısından bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 18.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Kitap Okuma Sıklığı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Davranışsal toplam	Gruplar içi	90,50	2	45,25	1,851	,160
	Gruplar arası	4939,26	202	24,45		
	Total	5029,77	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal alt boyutu puanlarının kitap okuma sıklığı grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(2,202) = 1,851$; $p > ,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal alanda kitap okuma sıklığı değişkeni açısından bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 19.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Kitap Okuma Sıklığı Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler toplamı	SD	Ortalama Kare	F	P
Bilişsel toplam	Gruplar içi	159,57	2	79,78	2,333	,10
	Gruplar arası	6908,44	202	34,20		
	Total	7068,02	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal alt boyutu puanlarının kitap okuma sıklığı grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(2,202) = 2,333$; $p > ,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği bilişsel alanda kitap okuma sıklığı değişkeni açısından bir farklılık bulunmamaktadır.

Kitap okuma sıklığı değişkeninin Türk Dünyası Tutumu açısından farklılıklarının incelenmesi adına uygulanmış olan istatistiksel testler sonucunda ölçek genelinde ve alt boyutlarında kitap okuma sıklığının grupları arasında fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.6. Araştırmanın Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 20.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler toplamı	SD	Ortalama kare	F	P
Toplam puan	Gruplar içi	447,35	2	223,67	1,47	,23
	Gruplar arası	30652,74	202	151,74		
	Total	31100,09	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği puanlarının yaşanılan yer grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır ($F(2,202) = 1,474$; $p > ,05$). Bu

bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği toplam puanlarının yaşanılan yer değişkeni açısından bir farklılık bulunmamaktadır. Yaşanılan yer bunu yordayamamaktadır.

Tablo 21.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Bilişsel Puanlarının Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler toplamı	SD	Ortalama kare	F	P
Bilişsel toplam	Gruplar içi	103,46	2	51,73	1,50	,22
	Gruplar arası	6964,55	202	34,47		
	Total	7068,02	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği bilişsel alt boyutu puanlarının yaşanılan yer grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır (F (2,202) =1,500; $p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği bilişsel alanda yer değişkeni açısından bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 22.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Davranışsal Puanlarının Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

		Kareler toplamı	SD	Ortalama kare	F	P
Davranışsal toplam	Gruplar içi	33,96	2	16,98	,68	,50
	Gruplar arası	4995,81	202	24,73		
	Total	5029,77	204			

Tablo incelendiğinde Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal alt boyutu puanlarının kitap okuma sıklığı grupları açısından anlamlı bir fark olmadığına ulaşılmıştır (F (2, 202) =,687; $p>,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği davranışsal alanda yer değişkeni açısından bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 23.

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Duyuşsal Puanlarının Yaşanılan Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Yaşanılan yer	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	P
İl merkezi	104	104,50	2	,84	,65
İlçe	59	105,64			
Köy/Mahalle	42	95,58			

Tablo incelendiğinde bireylerin Türk dünyası tutum ölçeğinden aldıkları puanların yaşanılan yer değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığına ulaşılmıştır ($\chi^2(2) = ,844$, $p > ,05$). Bu bulgulara göre Türk dünyası tutum ölçeği duyuşsal alanda yer değişkeni açısından bir farklılık bulunmamaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin yaşadıkları yer değişkenine göre Türk dünyasına yönelik tutumlarının ölçek genelinde ve alt boyutlarında herhangi bir farklılığa sebep olmadığı gözlemlenmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde katılımcıların cinsiyet değişkenine göre ölçek genelinde, duyuşsal ve davranışsal boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farka ulaşamazken bilişsel boyut için erkek grubu lehine anlamlı farka ulaşılmıştır. Erkek bireylerin kadın bireylere göre Türk dünyası ile ilgili konulara olan ilgilerinden kaynaklı olarak bu farklılığın ortaya çıkmış olabileceği düşünülmektedir. Nitekim elde edilen bu sonuçlar Batmaz (2022)'ın sınıf öğretmenleri üzerine yapmış olduğu Türk dünyasına yönelik tutum ve değer çalışmasında erkek öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık bulması mevcut çalışmanın sonuçları ile benzeştiğini göstermektedir. Aynı zamanda Erhan, İnce ve Şahin (2023) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan Türk Dünyası algısı üzerine yapılan bir diğer çalışmada ise erkek öğrencilerin erkek öğrencilerin puan ortalamasının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaştıkları görülmüştür. Elde etmiş oldukları bu sonucun ise mevcut çalışmanın sonuçlarını destekler nitelikte olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca Türk dünyası tutumuna yönelik geliştirilen ölçeğin bilişsel boyutu için sorulan sorular incelendiğinde Türk kültürü, edebiyatı, coğrafyası hakkında bilgi seviyeleri yoklanmaya çalışılmıştır. Bu sorular doğrultusunda erkek bireylerin Türk dili, coğrafyası ve kültürü ile ilgili bilgilerinin kadın bireylere göre daha yüksek olduğu savunulabilir. Ölçeğin geneli ve alt boyutlarında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının cinsiyetine göre sadece bilişsel boyut açısından erkeklerin lehine anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Sezer (2016) Üniversite öğrencilerinin Türk dünyası coğrafyasına ilişkin farkındalık düzeylerini araştırdıkları çalışmalarında üniversite öğrencilerinin farkındalık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varmışlardır. Karakaya ve Öner (2021) tarafından Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmen adayları üzerinde yapılan bir diğer benzer çalışmada ise öğretmen adaylarının Türk dünyasını yeterli düzeyde tanımadığı sonucuna ulaşmışlardır. Karaçalı (2012) ise çalışmasında 7. Sınıf öğrencilerinin Türk dünyası algısına yönelik toplam puanların kız öğrencilerin ve atlası olan öğrencilerin lehine anlamlı

bir farklılık olduğunu tespit etmiştir. Bunun sebebi araştırmanın örneklemiyle ilişkilendirilebilir. Bilişsel boyutta yer alan maddeler incelendiğinde bireylere Türk dünyasının devletleri, kültürü, dil ve edebiyatına yönelik olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Ulusoy (2009)'un ilköğretim 7. Sınıf sosyal bilgiler öğrencileri ile yapmış olduğu çalışmada katılımcı öğrencilerin Türk Cumhuriyetleri ile alakalı bilgiye yeterli düzeyde sahip olmadıkları görüşmüştür. Nitekim öğrencilere göre bu durumun nedeni olarak ders kitaplarının konu ile alakalı yeterli düzeyde içerik ile donatılmadığı katılımcı öğrencilerce belirtilmiştir. Söz konusu Türk Dünyasının yeterince tanınmamasının Türk Dünyası ile ilgili bir dersin müfredatta bulunmaması, mevcut ders kitaplarının içerik eksikliğini ve bilgi edinimi konusunda yanlış araçların tercihinin neden olduğu söylenebilmektedir (Ulusoy, 2009; Karaçalı, 2012; Sezer, 2016; Yıldırım 2020; Karakaya ve Öner, 2021; Batmaz, 2022).

Katılımcıların Türk dünyası tutumlarının yaş gruplarına göre farklılıklarının incelenmesi adına uygulanmış olan istatistiksel analizler sonucunda ölçek genelinde ve alt boyutlarında herhangi bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların yaş değişkeni açısından farklılık göstermemesi durumu araştırmaya katıldıkları sürece kadar aldıkları eğitimin benzer olması ve Türk dünyasına yönelik tutumlarının bu eğitim çerçevesinde şekillenmiş olması ile bağdaştırılabilir.

Katılımcıların Türk dünyası tutumlarının sınıf düzeyine göre farklılıklarının incelenmesi adına uygulanmış olan istatistiksel analizler sonucunda bireylerin sınıf düzeyinin ölçek genelinde ve alt boyutlarında farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada bireylere ait olarak ölçülmek istenilen tutum kavramı küçük yaşlardan itibaren bireyin özgün ve örgün öğrenim sürecinde şekillenen ve değişkenliği zor bir kavramdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bireylerin bilişsel süreçlerinde her ne kadar gelişim olsa dahi bireylerin tutumları sınıf düzeyi fark etmeksizin benzerlik gösterebilmektedir. Sınıf düzeyi açısından farklılığın gözlemlenebileceği düşünülen bilişsel alt boyutu tolerans değerlerine çok yakın olmasına karşın farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada alan ile ilgili araştırmacılar farklı bir örneklem kullanarak veya Türk dünyasına bilişsel boyutuna yönelik olarak geliştirilebilecek daha detaylı bir bilişsel ölçek ile farklılıklara ulaşabileceği düşünülmektedir. Bireylerin yaş ve sınıf düzeyi açısından farklılığın

olmaması durumu Topal'ın (2014) sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yapmış olduğu çalışmaya benzerlik göstermektedir.

Kitap okuma sıklığı değişkeninin Türk Dünyası Tutumu açısından farklılıklarının incelenmesi adına uygulanmış olan istatistiksel testler sonucunda ölçek genelinde ve alt boyutlarında kitap okuma sıklığının grupları arasında fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun sebebi olarak bireylerin kitap okuma süreleri farklılık gösterse dahi okunulan kitapların türleri ve niteliklerinin Türk Dünyası ile eşleştirilemeyecek kitaplardan oluşması olduğu söylenebilir. Türk Dünyası tutumlarının incelenmesi hususunda çalışacak araştırmacılar kitap okuma süresi değişkeni yanında okunulan kitap türü değişkenini de çalışmalarına dahil ederek bu durumun kanıtlanabilirliğine dair yeni hipotezler atabileceklerdir. Türk Dünyası tutumunu yönelik yapılacak çalışmalarda okunulan kitap türü değişkeninin de eklenmesi önerilmektedir. Ayrıca kitap okuma süresi açısından bireylerin samimi cevaplar vermesi son derece önemlidir. Diğer değişkenlere göre kitap okuma aktivitesi sosyal ve kalıtsal bir değişken olmaktan ziyade alışkanlık ile eşleştirilebileceği için bireyler araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini etkileyebilecek cevaplar verebilirler.

Araştırmaya katılan bireylerin yaşadıkları yer değişkenine göre Türk Dünyasına yönelik tutumlarının ölçek genelinde ve alt boyutlarında herhangi bir farklılığa sebep olmadığı gözlemlenmiştir. Günümüz Dünyası özellikle 21. Yüzyıl ile teknolojik gelişmeler ve insanlığın gelişimi açısından çok mesafe kat etmiştir. Bu doğrultuda daha öncesinde bireyler için bulunan fiziki sınırlar zamanla aşılabilir hale gelmiştir. Yaşamını köyde sürdüren bir bireyle şehirde sürdüren birey illaki sosyal ve fiziki imkanlar açısından farklılıklara sahiptir. Ancak bireyler Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemi içerisinde aldıkları örgün eğitim süreçleri açısından benzerliklere sahiptir. Milli Eğitim Bakanlığı eğitim programı gereği köyde ve şehirde yaşayan bireyler aynı eğitimi almaktadırlar. Bu açıdan değerlendirildiğinde bireylerin Türk Dünyası tutumlarının yaşadıkları yer değişkeni fark etmeksizin benzerlik göstermeleri anlaşılabilmektedir. Türk Dünyasına yönelik olarak bireylerin yaşamakta oldukları yer açısından anlamlı farklılıklara ulaşılmamasının bir diğer sebebi ise çalışmanın yapıldığı grup ile ilgilidir. Çalışmanın yapıldığı grup içerisinde %20,5'lik bir köyde yaşayan öğrenci grubu olmasına karşın, bu bireylerin hepsi üniversitede okumakta

olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarıdır. Bireylerin eğitim seviyelerinin birbirine yakın olması Türk dünyasına yönelik tutumlarını şekillendirmiş ve okudukları program açısından onları birbirine benzer cevaplar vermeye yöneltmiş olabilir.

5.2. Öneriler

- Türk dünyası farkındalığını artırmak için eğitim ve kültür çalışmaları yürütülmelidir.
- Üniversitelerde Türk dünyası coğrafyası hakkında dersler lisans programına eklenerek öğretmen adaylarının farkındalık düzeyleri artırılabilir.
- Ayrıca, Türk dünyası kültür başkentleri uygulaması gibi kültürel etkinlikler sosyal bilgiler öğretmen adaylarına düzenlenerek Türk dünyasının ortak değerleri ve kültürü hakkında bilgi sahibi olunabilir.
- Türk Devletleri Teşkilatına üye Türk Devletlerinin eğitim kurumları ile ortak ders içeriği oluşturularak müfredatlarda Türk Devletlerini kapsayıcı ders ve ders içeriklerine yer verilebilir.
- Türk dünyasına yönelik sosyal bilgiler öğretmen adaylarının farkındalığını arttırmak amacıyla Türkiye cumhuriyetlerinde bulunan üniversiteler ile iş birliği çalışmaları yapıp, Türk dünyası coğrafyasına yönelik geziler düzenlenebilir.
- Ayrıca, dijital vatandaşlık projeleri gibi teknolojik çalışmalar da Türk dünyası farkındalığını artırmak için kullanılabilir.
- İleri araştırmalarda katılımcıların cinsiyet değişkenindeki kadın ve erkek oranı eşitlenerek araştırma tekrarlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aka, İ. (2019). *Türk dünyası tarihi*. Altınordu Yayınları.
- Akalın, Ş. H. (2007). Türk dili: Dünya dili. *Türk Dili-Dil ve Edebiyat Dergisi*, 687, 195-204.
- Akengin, H. (2017). Türk dünyası ve Orta Asya Türk cumhuriyetleri üzerine jeopolitik bir değerlendirme. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-11. Doi: 10.16985/MTAD.2017130402
- Akgündüz, H. (2010). Türk Dünyasında eğitim iş birliğinin tarihsel bağlamı Semerkand Mektebi ve İstanbul Mektebi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, (188), 51-62.
- Akın, C., Saraçlı, S., Kılıç, İ. ve Yıldırım, İ. (2017). Türk dünyası tutum ölçeği. *Electronic Turkish Studies*, 12(30), 649-664. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12089>
- Akkuş, Ç. ve Akkuş, G. (2020). Türk dünyası öğrencilerinin aidiyet duygularının akademik başarılarına etkisinde sosyalleşmenin aracılık rolü. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 20(2), 355-382.
- Alim, M. (2009). Coğrafya eğitimi öğrencilerinin Türk dünyası algıları (Atatürk Üniversitesi Örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 574-586.
- Andican, A. A. (1996). *Değişim sürecinde Türk dünyası* (6. Baskı). İstanbul: Emre Yayınları.
- Argalı, M. (2023). The place and importance of Kyrgyzstan in Turkish Foreign policy from a constructivist perspective. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 797-817. <http://dx.doi.org/10.33206/mjss.1255440>
- Arıcı, F. (2011). *Türk dünyası ve Türkçe eğitimi*. 21. yüzyılda Türk dünyası uluslararası sempozyum bildirileri. Ankara; Ekoavrasya Yayınları
- Batmaz, O. (2022). Sınıf öğretmenlerinin Türk dünyasına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(4), 1360-1369.

- Batmaz, O. (2022). Sınıflandırmanın Türk atmosferine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 11 (4), 1360-1369.
- Bay, E., Alimbekov, A., Mete, M., Cüçük, E. ve Yokuş, E. (2017). “Türk Dünyası Birliği” algısı. *Gazi Akademik Bakış*, 11(21), 55-85. <http://dx.doi.org/10.19060/gav.379576>
- Bayraktaroğlu, S., & Mustafayeva, L. (2009). Türk yüksek öğretim sistemi ve Türk dünyası ilişkileri: Sakarya üniversitesinde eğitim gören yabancı uyruklu öğrenciler örneği. *Journal of Azerbaijani Studies*, 12(1-2), 284-292.
- Bayram, H. (2011). *Sosyal bilgiler Öğretiminde Türk Dünyası*, Yüksek lisans tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Bilgin, V. (2013). *Bizi Kuşatan Toplum Sosyolojiye Giriş*. Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Carley, P. (1995). *Turkey's Role in the Middle East: A Conference Report*. US Institute of Peace.
- Demirci, Ü. Ö. (2011). Türk dünyasında latin alfabesine geçiş süreci (Geçmişten Günümüze). *Türk Yurdu Dergisi*, 31(287), 225-229.
- Demirok, U. (2019). *Üniversite öğrencilerinin Türk dünyası algısı (Balıkesir Üniversitesi örneği)*, Yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Diktaş, G. (2008). *Sakarya Üniversitesi'nde öğrenim gören Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklarından gelen öğrencilerdeki Türkiye imajı*, Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Doğanay, H. (1995). Türk Dünyası'nın siyasi sınırları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1(1), 132-154.
- Dönmezçelik, Ö. (2020). Doğudan Batıya: Devletler, toplumlar, farklılıklar . *NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi* , 235-243 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/nosyon/issue/59339/797092>
- Ercilasun, A. B. (2017). *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*. Akçağ Yayınevi.

- Erhan, K., İnce, Z. ve Şahin, V. (2023). Üniversite öğrencilerinin türk dünyası algısı üzerine bir araştırma; tekindağ namık kemal üniversitesi örneği. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (31), 49-70.
- Erol, M. S. ve Çelik, K. E. (2017). Türk dünyasında iş birliği denemesi: Türk keneşi ve Kazakistan. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17(2), 15-32.
- Güngör, E. (2013). *Kırgızistan'da Yeni Eğitim Sistemi Ceditçilik ve İşenaali Arabaev*. Doktora Tezi, Antalya: Akdeniz Üniversitesi
- Gürsoy-Naskali, E. (2007). *Türk Dünyası'nın tanımı. Türk dünyasının problemleri ve çözüm önerileri*, Ed: N. Öztürk, A. Satan. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Güzel, H. C. (2013). 300 Milyonluk Türk Dünyası, *Yeni Türkiye: Türk Dünyası Özel Sayısı*, 9(53), 224-230.
- Heyet, C. (1996). *Türklerin Tarih ve Kültürlerine Bir Bakış*, Çev. Melek Müderriszade, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ITCF, (2023). Uluslararası Türk Kültürü ve Mirası Vakfı <https://itchf.org/>, 17.04.2023.
- Kanlıdere, A. (2017). Özbekistan Cumhuriyeti. A. Kara, & F. Solak içinde, Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri (s. 153-186). İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği.
- Kara, A. (2017). Kazakistan Cumhuriyeti. A. Kara, & F. Solak içinde, Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri (s. 73-132). İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği.
- Kara, A. (2017b). Türk Dünyasında 25 Yıllık İşbirliği Süreci . A. Kara, & F. Solak içinde, Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri (s. 329-359). İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği.
- Karaçalı, H. (2012). *7. sınıf öğrencilerinin zihin haritasında türk dünyası algısı* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

- Karakaya, G. ve Öner, S. (2021). Türkçe ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk Dünyası algılarının incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(ÖS), 53-70.
- Karakaya, G. ve Öner, S. (2021). Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Türk Dünyası algılarının incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (Özel Sayı), 53-70.
- Karasar, N. (1998). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Kardaş, T. ve Erdağ, R. (2012). Bir dış politika aracı olarak TİKA. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 167-194.
- Köseoğlu, N. (2015). *Türk Dünyası tarihi ve Türk medeniyeti üzerine düşünceler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kösoğlu, N. (1998). *Türk Kimliği ve Türk Dünyası*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Musabay Baki, P. (2022). Türk Dünyası Vizyonu–2040: Türk İşbirliğinin Dayanıklılığı İçin İleriye Doğru Bir Adım. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 27(1), 26-52.
- Nalçacı, A. (2007). İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Coğrafya Konularının Genel Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(18), 245-261.
- Ögel, B. (1991). *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öke, M. K. (2016). *Türk dünyası*. İrfan Yayınevi.
- Özcan, K. (2017). Türkmenistan Cumhuriyeti. A. Kara, & F. Solak içinde, Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri (s. 187- 246). İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği.
- Özdağ, M. (2001). *Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Özdamar, K. (1999) Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1. Kaan Kitabevi, Eskişehir
- Özkan, İ. (2007). Türk Cumhuriyetlerinde Eğitim ve Kültür Alanındaki Değişmeler Bağımsızlıklarının 15. Yılında Türk Cumhuriyetleri, *Ankara*

Ticaret Odası- Türkocağı Yayınları, Ankara, s. 80-128.
<http://www.isaozkan.com/dosyalar/Bagimsizliklarnin-15-Yilinda.pdf>

Özmen, A. (2021). SSCB'den ayrılan Türk cumhuriyetlerinin yerel yönetim perspektifleri. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 51-60.

Öztürk, C. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Pegem A Yayıncılık.

Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş*, Çev. Tamer Geniş. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1.

Polat, F. (2011). Bağımsızlık sonrası Kırgızistan eğitim politikaları ve uygulamaları üzerine bir inceleme, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 36, s.2-18

Polat, H. (2008). *1950'den günümüze lise Türk dili ve edebiyatı müfredatlarında Türk dünyası edebiyatına verilen yerin incelenmesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Sariahmetoğlu, N. ve Yeşilot, O. (2017). Azerbaycan Cumhuriyeti. A. Kara, & F. Solak içinde, *Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri* (s. 7-72). İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği.

Savaş, S. (2009). Türk dünyasında eğitim alanındaki gelişmeler ve yenilikler. *Journal of Azerbaijani Studies*, 21(1), 269-283.

Sezer, A. (2011). Cumhuriyet Dönemi Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Türk Dünyası Coğrafyasının Öğretimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 16(29), 341-373.

Solak, F. (2017). Kırgız Cumhuriyeti. A. Kara, & F. Solak içinde, *Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri* (s. 133-152). İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği.

Taşagıl, A. (2014). *Kök Tengri'nin çocukları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Tavşancıl, E., Çokluk, Ö., Çıtak, G. G., Kezer, F., Yıldırım, Ö. Y., Bilican, S., Büyükturan, E. B., Şekercioğlu, G., Yalçın, N., Erdem, E. ve Özmen, D. T.

- (2010). *Eğitim bilimleri enstitülerinde tamamlanmış lisansüstü tezlerin incelenmesi (2000-2008)*. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- TDT, (2023). Türk Devletleri Teşkilatı <https://www.turkicstates.org/tr/turk-konseyi-hakkinda>, 17.04.2023.
- TDT, (2023b). Türk Dünyası 2040 Vizyonu <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf>, 17.04.2023.
- Tekinoğlu, H. (2015). *Türkler*. Kamer Yayınları, İstanbul.
- Toker, M. (2004). İsmail Gaspıralı ve “dilde birlik” fikri üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 31-45.
- Tomar, C. (2022). “Tarihi dönüm noktası: Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi”, Anadolu Ajansı, 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/tarihi-donum-noktasi-turk-dunyasi-2040-vizyon-belgesi/2425103> (Erişim Tarihi: 17.04.2023)
- Topal, E. (2014). Türkiye’de 1980 sonrası Ortaokul Sosyal Bilgiler ve dengi ders kitaplarının Türk dünyası coğrafyası içeriğinin incelenmesi. *Türk dünyası araştırmaları vakfı 12. uluslararası Türk dünyası sosyal bilimler kongresi*. Kazan
- Topal, E. ve Sezer, A. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Türk Dünyası Coğrafyasına İlişkin Farkındalık Düzeylerinin Belirlenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (33), 96-113.
- Tufan, E. ve Güdek, B. (2008). Müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 25-40.
- Türk Dünyası El Kitabı (1992). *Türk Dünyası El Kitabı* Cilt: 1, (3. Baskı). Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü.
- TÜRKPA, (2023). Bir bakışta TÜRKPA <https://www.turkpa.org/about>, 17.04.2023.
- TÜRKSOY, (2023). Tarihçe. <https://www.turksoy.org/tarihce> , 17.04.2023.
- TWESCO, (2023). Uluslararası Türk Akademisi <https://twesco.org/page/about> , 17.04.2023.

- Uçar, F. (2007). *Dış Türkler: Türk Dünyası'nın parlayan beş yıldızı: Orta Asya Türklüğünün tarihsel ve kültürel yapısı*. Ankara: Fark Yayınları.
- Ulusoy, K. (2007). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Türk Dünyası ve Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Tutum ve Düşünceleri. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s.357.
- Ulusoy, K. (2009). İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin Türk Dünyası ve Türk Cumhuriyetlerine yönelik tutum ve düşünceleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (26), 357-377.
- Ünal, F. ve Özmen C. (2012). 1998 ile 2005 4-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Yer Alan Türk Dünyası Konularının Karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (9), 445- 459
- Veliyev, D. (2009). Küreselleşme sürecinde Türk dünyası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 103-110.
- Yağmur, S. (2015). *16 Türk devleti*. Hayykitap.
- Yazgan, T. (2011). Türkiye'nin Türk dünyasındaki eğitim-öğretim faaliyetleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (31), 13-35.
- Yetişgin, M. (2007). Tarih, coğrafya ve sosyo-kültürel ortamın Türk kimliğinin gelişmesine etkileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2(1), 37-68.
- Yıldırım, C., Tuğluoğlu, F., Gökçe, M. ve Okumuş, O. (2021). *20. Yüzyılda Türkiye-Türk dünyası ilişkileri*. Pegem Akademi.
- Yıldırım, E. (2016). Millet ve milliyetçiliğe dair kavramlar ve sınıflandırmaların ötesinde: yeni bir model önerisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(28), 123-141.
- Yıldırım, İ. (2015). *Türkiye'nin Türk Dünyası Politikaları: Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ile İlişkiler*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Yıldırım, VY (2020). Ders kitaplarında Türk kültürü: Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan örnekleri. *Türk Çalışmaları*, 15 (5), 3849-3869.
- Zorlu, K. (2020). *Türk dünyası güncesi*. Ötüken Neşriyatı

EKLER

Ek 1

Türk Dünyası Tutum Ölçeği

Boyut	No	Maddeler	Katılım Düzeyi				
			Hiç	Az	Orta	Çok	Tam
Bilişsel Boyut	1.	B1-Türk Dünyası kavramı hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
	2.	B2-Türk Dünyası ülkelerinin tamamını bilirim.					
	3.	B3-Türk Dünyası ülkelerinin bulunduğu coğrafya hakkında bilgi sahibiyim.					
	4.	B4-Türk Dünyası ülkelerinin kültürü hakkında bilgi sahibiyim.					
	5.	B5-Türk Dünyası tarihi hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
	6.	B6-Türk Dili lehçeleri hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
	7.	B7-Türk Dünyası Edebiyatları hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
	8.	B8-Türk Dünyası, ülkemiz için Avrupa Birliğine alternatif bir güç olabilir.					
Duyuşsal Boyut	9.	DU1-Türk Dünyası ülkelerindeki Türklerin yaşantısını merak ederim.					
	10.	DU2-Türk Dünyası ülkeleri beni heyecanlandırır.					
	11.	DU3-Türk Dünyası coğrafyasından gelen biriyle tanıştığımda onu kendime çok yakın hissedirim.					
	12.	DU4-Türk Dünyasına ait herhangi bir şarkı/müzik dinlediğimde etkilenirim.					
	13.	DU5-Türk Dünyasıyla ekonomik ilişkilerimizi yetersiz buluyorum.					
	14.	DU6-Türk Dünyasıyla siyasi ilişkilerimizi yetersiz buluyorum.					
	15.	DU7-Türk Dünyasıyla kültürel ilişkilerimizi yetersiz buluyorum.					
	16.	DU8-Türk Dünyası ile ilgili yazılı-görsel yayınları yeterli buluyorum.					
	17.	DU9-Çocuklarımıza Türk Dünyası ile ilgili yeterli bilgi-eğitim verilmektedir.					
	18.	DU10-Toplumumuzda Türk Dünyası bilincinin oluşmadığını düşünüyorum.					
	19.	DU11-Türk Dünyasına yönelik tatil ve tur programları bizi yakınlaştırır.					
Davranışsal Boyut	20.	DA2-Türk Dünyası ile ilgili yazılı yayınları takip ederim.					
	21.	DA3-Türk Dünyasına yönelik tatil ve tur programlarını takip ederim/katılırım.					
	22.	DA4-Türk Dünyasına yönelik sanatsal ve kültürel etkinlikleri takip ederim.					
	23.	DA5-Türk Dünyasına yönelik görsel yayınları (Film, TRT AVAZ, diğer kanallar) sürekli takip ederim.					
	24.	DA6-Türk Dünyasından gelen bir kişiyi gördüğümde tanışırım/konuşurum.					
	25.	DA7-Sosyal medyada Türk Dünyasına yönelik (arkadaş, web, grup, kurum vb.) iletişim kurarım.					

Ek 2

Türk Dünyası Tutum Ölçeği Kullanım İzni

Ek 3

Türk Dünyası Haritası

